

LIITTEET: Väitöskirjan osatutkimukset

Osatutkimus I

Päläs, Jenna, Vertaisluotot ja sääntelysoikeus. Edilex 2017/21.

Artikkeli julkaistaan uudestaan väitöskirjan osana artikkelin alkuperäisten tekijänoikeuksien haltijan ystävällisellä luvalla.

Jenna Päläs
OTM, tutkija, Lapin yliopisto

VERTAISLUOTOT JA SÄÄNTELYSOKEUS

Edilex 2017/21

Referee-artikkeli
Julkaistu 12.5.2017
www.edilex.fi/artikkelit/17723

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Vertaisluotot sopimusoikeudellisena sääntelykohteena	4
2.1	Vertaisluottojen käsitteestä ja käsitelmärittelyn lähtökohdat	4
2.2	Toimijuus vertaisluotoissa ja vertaisluottojen käsite.....	6
2.3	Lainuudistuksen keskeinen sisältö ja vertaislainojen käsite.....	8
3	Vertaisluottojen ja kuluttajaluottojen erot sekä niiden huomioiminen lainuudistuksessa	10
3.1	Kuluttajaluotot kulutushyödykkeinä ja kuluttajasopimuksina	10
3.2	Vertailuottojen ja kuluttajaluottojen eroavaisuuksista	11
3.3	Rinnastamista ilman tosiasiallisen oikeudellisen luonteen selvittämistä?	14
4	Lopuksi: Sääntelyoikeutta vai tietoista sääntelysystematiikan muutosta?	17
	Lähteet	19

1 Johdanto

Kuluttajaluottoja koskevaa sääntelyä on uudistettu useamman kerran viime vuosien aikana kotitalouksien velkaongelmien ja kuluttajien ylivelkaantumisen hillitsemiseksi.¹ Etenkin pikaluotot ja niiden runsaat myöntämismäärät ovat kiistatta olleet yhteydessä kuluttajien ylivelkaantumiseen sekä tästä johtuviin ongelmiin.² Runsas pikaluottojen tarjonta on merkinnyt etenkin nuorten, työttömien sekä huono- ja pienituloisten ja muiden yhteiskunnassa haavoittuvassa asemassa olevien kannalta taloudellisten ja sosiaalisten vaikeuksien lisääntymistä³ ja siten myös ilmeistä perusoikeusriskiä.⁴ Yksityishenkilöiden velkaantumison-

¹ Sääntelyuudistuksilla on pyritty etenkin pikalainoista johtuvien velkaongelmien hillitsemiseen muuttamalla mm. KSL 7 luvun luottojen markkinointia sekä rikoslain luottokiskontaa koskevia säännöksiä, KSL:n soveltamisalan laventamisella koskemaan myös alle 200 euron luottoja, rajoittamalla varojen luovuttamisajankohdita, säätämällä laki eräiden luotonantajien rekisteröinnistä (747/2010) ja säätämällä kuluttajaluottoja koskeva korkokatto. Ks. sääntelyuudistuksista tarkemmin HE 64/2009 vp, HE 24/2010 vp ja HE 78/2012 vp. Luotonottajat ovat kohdanneet vaikeuksia suoritua kulutusluottojen takaisinmaksusta, kärsineet velkakierteistä ja muista ongelmista kuten taloudellisesta ja sosiaalisesta syrjäytymisestä. Pikaluotoista luotonottajille aiheutuneita ongelmia on kuvannut mm. Rantala, Kati, Vippikierteen muutokuva, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, verkkokatsauksia 24/2012.

² Ks. HE 78/2012 vp. Ks. myös Majamaa & al. 2016, s. 21, jossa he tarkastelevat mm. velkomustuomioiden velkapääomien osuuksia velkatyypeittäin. Lähes puolella velallisista (47,3 %) oli jotain pikaluottoja myöntäviin luotonantoyrityksiin liittyvää velkaa. Tutkimuksessa erotettiin luotonantoyrityksien saatavat pankkien, rahoitusyhtiöiden ja luottokuntien myöntämistä luotoista sekä luottokorttivelloista. Tutkimuksessa käsiteltiin velkomustuomioita ajalta 1.7.2012–30.6.2013 ja 1.7.2013–30.6.2014, lopullinen aineisto käsitti 1 877 velkomustuomioasiakirjaa.

³ Silloisen Kauppa- ja teollisuusministeriön teettämästä tutkimuksesta ilmeni jo vuonna 2006, että pikalainat kohdistuvat erityisesti työttömiin, yksinhuoltajiin ja huonotuloisiin. Syynä tähän mainitaan se, että pikalaino-

gelmia ovat lisänneet lisäksi luotonoton lisääntyminen, mutta myös luottotuotteiden tarjonnan monipuolistuminen.⁵ Kuluttajaluottoja ovat myöntäneet pankkien lisäksi rahoitusyhtiöt, luottokorttiyhtiöt sekä pikaluottoyritykset – ja viime vuosina yksityishenkilöt ovat voineet hakea verkossa toisten yksityishenkilöiden rahoittamia luottotuotteita hyödyntämällä välittäjinä toimivia palvelualustoja. Vuoden 2017 alusta voimaan tulleella kuluttajansuojalain (20.1.1978/38, jäljempänä KSL) kuluttajaluottoja koskevalla sääntelyuudistuksella ulotetaan kuluttajaluottoja koskevia sopimusoikeudellisia säännöksiä koskemaan myös palvelualustojen välittämiä vertaisrahoitettuja luottotuotteita.⁶

Myös oikeustieteessä on jo pitkään ollut keskustelua pikaluotoista,⁷ ja niiden aiheuttamia oikeussuoja- ja sääntelytarpeita sekä sääntelyn vaikuttavuutta on analysoitu runsaasti.⁸ Vertaisluotot synnyttävät kuitenkin uudenlaisia systematisointitarpeita, jotka eroavat merkittävästi pikaluottoja koskevasta problematiikasta. Tässä kirjoituksessa esitetään, että vertaisluotot eroavat ominaispiirteiltään tavanomaisista kulutus- ja pikaluotoista ja muodostavat siten verrattain erilaisen sääntelykohteen: tavanomaisiin pika- ja muihin luottoihin verrattuna vertaisluotoissa on kysymys paljon moniulotteisemmasta ilmiöstä, jolla on vahva kytkentä viestintäteknologian mahdollistamaan uudenaiseen vuorovaikutukseen.

Teknologinen kehitys on mahdollistanut uudenlaisia verkkopohjaisia ratkaisuja ja yhteistoimintamuotoja:⁹ ajasta ja paikasta riippumaton verkottuminen on avannut kasvualustan uudenaalaisille liiketoimintamalleille ja arvonluontitavoille, kuten alustapohjaisille sosiaalisille ja taloudellisille yhteistyösuhteille. Kuluttajan näkökulmasta viestintäteknologinen kehitys on luonut maaperän vertaisverkoille, käyttäjien generoimalle sisällölle ja kuluttajien uudenaalaiselle roolille aktiivisena hyödykkeiden tuotantoprosessin osallisena.¹⁰ Edellä mai-

jen myöntämisedellytykset poikkeavat muista kulutusluotoista siinä, ettei pikalainojen kohdalla yleensä vaadita vakuuksia, takauksia eikä työpaikkaa ja siten pikalainojen saaminen on helpompaa kuin tavanomaisten pankkilainojen ja kulutusluottojen kohdalla. Ks. Kaartinen & Lähteenmaa 2006, s. 47.

⁴ Länsineva 2010, s. 1056. Länsineva on korostanut, että ylivelkaantuminen on yksilön aseman kannalta myös perusoikeuksien toteutumista koskeva kysymys, sillä ylivelkaantuminen ja sitä seuraava syrjäytymisriski voivat olennaisella tavalla rajoittaa mm. yksilön itsemääräämisoikeutta, ammatinvalinnan vapautta, oikeutta terveyteen sekä asunon omatoimiseen järjestämiseen.

⁵ Luottotarjonnan monipuolistuminen on tehnyt luotoista entistä saavutettavampia ja helpottanut luoton hakemista, HE 24/2010 vp, s. 5. ja HE 77/2016 vp, s. 5.

⁶ Kuluttajansuojalain 7 luvun lisäksi vertaisluottoja välittävälle palvelualustalle säädetään elinkeino-oikeudellisia velvoitteita laissa eräiden luotonantajien ja luotonvälittäjien rekisteröinnistä (853/2016): vertaisluottojen välitystä saa harjoittaa ainoastaan, jos se on rekisteröity vertaislainanvälittäjäksi tai luotonantajaksi Etelä-Suomen aluehallintoviraston ylläpitämään luotonantaja- ja vertaislainanvälittäjärekisteriin. Lisäksi eräitä luotonantajia ja luotonvälittäjiä koskevan lain 10 §:ssä säädetään edellytyksistä, joiden perusteella rekisteriviranomainen voi myöntää toimijalle oikeuden asiakasvarojen vastaanottamiseen.

⁷ HE 78/2012 vp, s. 4. Pikaluotoilla tarkoitetaan yleensä lainamääriltään pieniä ja lyhytaikaisia, internetin tai tekstiviestin välityksellä haettavia vakuudettomia kulutusluottoja.

⁸ Pikaluotoista ovat kirjoittaneet mm. Määttä, Kalle, Pikaluottojen sääntely oikeustaloustieteellisestä näkökulmasta, Lakimies 3/2010 s. 265–279; Tapani, Jussi, Kiskontarikkokset: luottokiskonta, Lakimies 2/2010 s. 517–536; Pönkä, Ville & Parkkali, Eeva-Leena, Pikaluottojen oikeudelliset ongelmat, Defensor Legis N:o 5/2010 s. 585–605; Länsineva, Pekka: Pikaluottojen sääntely ja perusoikeudet, Lakimies 6/2010 s. 1054–1060; Juurikkala, Oskari, Pikavippien sääntely: ei korkokattoa, vaan erityinen harkinta-aika, Oikeus 3/2012 s. 452–260.

⁹ Teknologinen kehitys on aikamme yksi megatrendeistä. Megatrendeistä ks. Sitran megatrendilista 2016, jossa digitalisaatio nähdään voimakkaimmin määrittelevänä teknologian kehitysmuotona. Digitalisaation, eli erilaisten prosessien siirtyminen digitaaliseen muotoon, vaikutusten voidaan nähdä johtuvan kahdesta eri kehityskulusta, verkottumisesta ja palvelujen kehittymisestä digitaalisessa toimintaympäristössä. Ks. Viestintäviraston toimialakatsaus 4/2015, s. 4 ss.

¹⁰ Viestintäteknologian vaikutusta ja kuluttajien roolin murrosta on tutkittu kuluttamista ja kuluttajakäyttäytymistä tarkastelevissa sosiologisissa tutkimuksissa. Ks. esim. Hanekop & Wittke 2013, s. 197 ss.

nittu toimintakentän muutos on johtanut *alustatalouteen*¹¹ lukeutuvien eri talousmallien, kuten *jakamistalouden*¹² kehittymiseen ja valtavirtaistumiseen. Verkkoalustoja hyödyntävät yritykset, kuten *Airbnb* ja *Uber*, tarjoavat palveluja, joiden ansiosta yksityishenkilöt voivat tarjota omia resurssejaan, kuten asuinhuoneistoja, autoja ja työsuorituksia toisten yksityishenkilöiden käytettäväksi. Vastaavasti alustapohjaiset ratkaisut muokkaavat ja monipuolistavat myös luotto- ja rahoitusoikeudellista viitekehystä mahdollistamalla vertaisrahoitteiset luotto- ja rahoitustuotteet kuten vertaisluotot.

Uudet yhteistoimintatavat tarkoittavat vääjäämättä myös uudenlaisia sopimusoikeudellisia riskejä ja oikeussuojatarpeita varsinkin silloin, kun teknologia muokkaa vaihdannan rakenteita. Ongelmia syntyy erityisesti silloin, jos voimassa olevaa lainsäädäntöä ja sen tuntemia keinoja yritetään sovittaa yhteen uuden ilmiön kanssa selvittämättä sääntelyn tarvetta sekä uuden ilmiön tosiasiallista oikeudellista luonnetta.¹³ Olennaista onkin tarkastella, merkitsevätkö alustapohjaiset yhteistyö- ja liiketoimintamallit sopimisen perusrakenteiden kannalta sellaista muutosta, joka edellyttäisi lainsäätäjältä erilaista lähestymistapaa ja uudenlaisia välineitä. Muutoin vaarana on, että uusi sääntely perusteettomasti puuttuu oikeussuhteiden järjestämiseen, valitut keinot eivät johda haluttuun lopputulokseen tai voimassa olevan sääntelyn johdonmukaisuus heikkenee. Vastuullisen toiminnan puitteiden luomisen sijaan on vaarana, että lainsäätäjät kapsahtaakin sääntelysokeuteen.

Tässä kirjoituksessa tarkastellaan yksityishenkilöille tarjottavia, toisten yksityishenkilöiden rahoittamia luottoja. Tavoitteena on selvittää, miksi vertaisluottoja ei voida pitää perusominaisuuksiltaan kuluttajaluottoihin verrattavina sopimuksina, ja arvioidaan sitä, onko KSL 7 luvun uudistuksessa riittävästi ja johdonmukaisella tavalla huomioitu vertaisluottojen ominaispiirteitä ja alustateknologian luoman uuden sopimusekosysteemin merkitystä.¹⁴ Aluksi käsitellään vertaisluottojen käsitettä ja tarkastellaan vertaisluottoja sopimussuhteiden näkökulmasta vertaisluottojen sopimusoikeudellisesti merkityksellisten ominaispiirteiden hahmottamiseksi. Tämän jälkeen esitetään vertaisluottojen kannalta lainuudistuksen keskeisin sisältö, jotta voidaan havaita, minkälaiseen toimintaan lainsäätäjät on kohdistanut sääntelyä.

¹¹ Alustataloudella viitataan verkkoalustojen (online platform) välityksellä tapahtuvaan arvonluontiin. Alustatalouden käsitteestä ks. Ailisto et al. 2016. Verkkoalustat onkin nähty Euroopan unionin digitaalisten sisämarkkinoiden strategiassa merkittävänä tekijänä sisämarkkinoiden tehokkaan toiminnan kannalta, ja niillä on keskeinen rooli EU:n talouskasvua tukevan digitaalisen arvon luonnissa, ks. COM(2016) 288. Alustatalouden kasvuvedellystyksen ja sopivan ympäristön luomisen on katsottu olevan ratkaisevaa Euroopassa tapahtuvan verkkoalustojen kehittämisen ja edistämisen kannalta. Esimerkiksi Euroopan digitaalisten innovointivalmiuksien päivittämiseen on suunniteltu investoitavan arviolta 50 miljardia euroa julkisia ja yksityisiä varoja, ks. COM(2016)180. Digitaalisten sisämarkkinoiden strategiasta ks. komission tiedonanto COM(2015) 192.

¹² Jakamistaloudella tarkoitetaan ilmiötä, jossa eri toimijat jakavat vajaan käytöllä olevia resurssejaan verkko-pohjaisten palvelualustojen välityksellä. Jakamistalouden käsite ei ole kuitenkaan vakiintunut, ja samankaltaista hyödykkeiden jakamista kuvataan muilla rinnasteisilla tai alisteisilla käsitteillä, kuten *yhteistoimintatalous* tai *yhteistyötalous* (collaborative economy). Euroopan komissio käyttää jälkimmäistä termiä jakamistaloutta koskevassa tiedonannossaan COM (2016) 356. Kuluttaja-käyttäjien näkökulmasta ilmiölle rinnasteisia tai alisteisia käsitteitä ovat *vertaistalous* (peer-to-peer economy) ja *yhteis-* tai *yhteistoimintakuluttaminen* (collaborative consumption), ks. esim. Botsman & Rogers 2010. Vrt. Hamari et al. 2015, s. 2 katsovat collaborative consumption -käsitteen olevan yksi jakamistalouden kategoria. He määrittelevät yhteiskuluttamisen vertaistoimintaan pohjautuvaksi toiminnaksi, joka tapahtuu yhteisöllisten online-palvelujen välityksellä, ja jonka puitteissa otetaan vastaan, annetaan tai jaetaan pääsy eri hyödykkeiden käyttöön. Jakamistalouden päätoimintasektoreista, ks. TEM 2017.

¹³ Uusien ilmiöiden sääntelyn osalta Saarnilehto toteaa, että uusiin ilmiöihin reagoidaan suhteellisen helposti uudella sääntelyllä. Lisäksi hän huomauttaa, että sääntelyn tosiasiallisen tarpeen selvittäminen on erityisen välttämätöntä silloin, jos sääntelyn tiukentamista esittää samoilla markkinoilla toimiva kilpailija. Ks. Saarnilehto 2008, s. 314.

¹⁴ Vertaisluottosopiminen merkitsee uudenlaisia ulottuvuuksia mm. saatavien perintään liittyvään problemaatiikkaan sekä insolvenssimenettelyihin liittyviin kysymyksiin. Näitä liityntöjä ei kuitenkaan ole mahdollista käsitellä tässä kirjoituksessa.

Samalla havaitaan, millaisena ilmiönä lainsäätäjää on vertaisluottotoiminnan nähnyt. Kolmannessa luvussa tarkastelun kohteena on selvittää, kuinka vertaisluotot eroavat systemaattisilta lähtökohdiltaan ja ominaispiirteiltään kuluttajaluotoista. Tämän jälkeen arvioidaan sääntelyn tarkoituksenmukaisuutta etenkin vertaisluottojen ominaispiirteiden näkökulmasta.

2 Vertaisluotot sopimusoikeudellisena sääntelykohteena

2.1 Vertaisluottojen käsitteestä ja käsitelmäärittelyn lähtökohdat

Vertaisluotot ovat yksi sovellutus joukkorahoituksesta, ja joukkorahoitustyyppinä¹⁵ vertaisluotot lukeutuvat lainapohjaiseen joukkorahoitukseen.¹⁶ Joukkorahoituksella (*crowdfunding*) tarkoitetaan tyypillisesti rahoitusmallia, jossa projektin tai hankkeen rahoitus kerätään suhteellisen pieninä rahamäärinä laajalta yleisöltä¹⁷ erilaisia Internet-pohjaisia rahoitusalus- toja hyödyntämällä.¹⁸ Nämä rahoitusta välittävät palvelualustat tarjoavat teknisen markkina- napaikan rahoittajien ja rahoitettavien välille.¹⁹ Palvelualustojen (kuten *Kickstarter*, *Indiegogo*, *Mesenaatti*) avulla erilaisten projektien tai hankkeiden parissa toimivat henkilöt voivat pyytää yleisöltä rahoitusta ja vastaavasti yleisö voi sijoittaa mieluseensa hankkeen- seen tai projektiin juuri rahoitusalus- tojen välityksellä.²⁰ Rahoitusmenetelmänä se perustuu joukkoistamiselle (*crowdsourcing*) eli toiminnalle, jossa ”ongelma annetaan ratkaistavaksi tai tehtävä suoritettavaksi ennalta määrittelemättömälle joukolle avoimen kutsun avulla”.²¹

¹⁵ Joukkorahoitusmuodot voidaan tällä hetkellä luokitella neljään eri päätyyppiin: 1) lahjoituspohjainen joukkorahoitus 2) palkintopohjainen joukkorahoitus 3) Sijoituspohjainen joukkorahoitus ja 4) lainapohjainen joukkorahoitus. Kaksi ensin mainittua joukkorahoitustyyppiä luokitellaan komission tiedonannossa joukkosponsoroinniksi ja kaksi jälkimmäistä taloudellista tuottoa tarjoaviksi joukkorahoitusmuodoiksi, ks. COM(2014) 172, s. 3.

¹⁶ Käsitteestä käytetään myös termiä *joukkolainaanminen*. Näin esim. COM(2014) 172, s. 3. Joukkorahoituksen hyödyntäminen on yleistynyt nopeasti. Suomen joukkorahoitusmarkkinoiden arvon arvioidaan kokonaisuudessaan olevan 30,2 miljoonaa euroa vuonna 2013 ja vuonna 2015 vastaava arvio on 84,4 miljoonaa euroa. Syitä rahoitusmallin suosion kasvamiseen ovat vuoden 2008 aikana alkanut maailmanlaajuinen rahoitusmarkkinoiden kriisi sekä internetin käytön kasvu ja eri toimintojen digitalisoituminen. Joukkorahoituksen yleistymisen syistä ks. mm. HE 46/2016 vp, s. 6. Joukkorahoitus muodostaa Suomessa suurimman jakamistalouden sektorin. Suomen jakamistalousmarkkinoiden yksittäisten ostotapahtumien kokonaisarvo oli vuoden 2016 aikana noin 100 miljoonaa euroa, josta joukkorahoituksen osuus oli 65 %, ks. TEM 2017.

¹⁷ Yleisöllä tarkoitetaan mm. Rahankeräyslain 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa ennalta rajoittamatonta ja määrittelemätöntä joukkoa henkilöitä. Rahankeräyspyyntöjen osoittaminen suoraan yleisölle erottaa joukkorahoituksen perinteisestä sijoittamisesta.

¹⁸ Lambert & Schwienbacher 2010 määrittelivät joukkorahoituksen seuraavasti:

”an open call, essentially through the Internet, for the provision of financial resources either in form of donation or in exchange for some form of reward and/or voting rights in order to support initiatives for specific purposes”.

Vrt. Mollick 2013, s. 2, joka viittaa käsitteellä yksilöiden ja ryhmittymien pyrkimykseen rahoittaa toimintansa internetin välityksellä, keräämällä suhteellisen laajalta yleisöltä suhteellisen pieniä rahamääriä joko puhtaasti sosiaalisiin ja kulttuurillisiin tarkoituksiin tai taloudellisen voiton tavoittelemiseksi ilman perinteisiä rahoitusinstansseja.

¹⁹ HE 46/2016 vp, s. 5.

²⁰ Joukkorahoitus ei ole mikään yksiselitteinen ilmiö rahoituskeinona, sillä joukkorahoituksen piiriin lukeutuu niin toiminnallisesti kuin taloudellisestikin erilaisia rahoitusmalleja: projektit ja hankkeet vaihtelevat kestoltaan, toiminnaltaan ja volyymiltaan hyvinkin paljon. Lisäksi rahoitusmallilla voidaan toteuttaa erilaisia rahoittajien ja rahoitettavien tavoitteita ja tarkoituksia. Tarkemmin rahoittajien ja rahoitettavien tavoitteista ja odotuksista ks. Mollick 2013, s. 3–4.

²¹ Joukkoistamisen käsitteestä ks. esimerkiksi Sanastokeskus TSK ry 2010. Joukkoistamisessa annettu tehtävä on tyypillisesti tietyn tahon ennalta määrittelemä sekä vahvasti hallinnoima: tehtävä annetaan yksilöiden rat-

Lainapohjaisessa joukkorahoituksessa rahoitusta tarvitsevat subjektit lainaavat yleisöltä rahaa ja sitoutuvat tietyn ehdoin suorittamaan pääoman takaisin korkoineen lainaajille.²²

Vertaisluotonannon suosio on viime vuosina ollut kasvussa. Joidenkin arvioiden mukaan Suomessa vuonna 2015 lainapohjaisen joukkorahoituksen keinoin kuluttajille välitettyjen lainojen määrä oli 46,3 miljoonaa euroa.²³ Syytä suosiolle ovat mm. kustannustehokkaammat liiketoimintamallit vertaisrahoituksen välittämisessä sekä lupaukset paremmista korkotuotoista sijoituksen tekeville. Luotonottajien näkökulmasta katsottuna vertaisrahoitteiset luottotuotteet merkitsevät parempaa palvelujen saatavuutta sellaisille henkilöille, jotka eivät muutoin saisi lainarahoitusta.²⁴ Vertaisluotonannon ja joukkorahoituksen suosion kasvamisen myötä vertaisrahoitusta on kuvattu koko rahoitussektorin mullistavana ja häiriötä aiheuttavana (disruptiivisena) muutoksena. On huomautettu, ettei vertaisluotonanto kuitenkaan ole korvaamassa perinteistä pankkitoimintaa, sillä pankkien ja muiden luottolaitosten luotonmyöntämistoimintaan verrattuna vertaisluottojen määrät ovat suhteellisen pieniä. Sen sijaan, että vertaisluotonanto katsottaisiin luottomarkkinoita häiritseväksi ilmiöksi, onkin esitetty, että se tulisi nähdä perinteistä luottotoimintaa täydentäväksi tekijäksi.²⁵

Vertaisluottoja (*peer-to-peer lending* tai *peer-to-peer consumer lending*) ei ole suomalaisessa oikeustieteessä vielä vakiintuneesti määritelty, mutta tyypillisesti sillä viitataan yksityishenkilöltä toiselle palvelualueen välityksellä tapahtuvaan lainaamiseen; termillä *peer-to-peer lending* viitataan tyypillisesti keskenään vertaisten väliseen lainaan.²⁶ *Versteinin* määritelmän mukaan kysymyksessä on verkkoalustan välittämä, kuluttajille tarjottava, toisilleen entuudestaan tuntemattomien tahojen välinen vakuudeton luotto.²⁷ Sopimusoikeudellinen, vertaisluotonantoa koskeva käsitelmäärittely edellyttää, että sopimusosapuolten rooleja sopimuskokonaisuudessa analysoidaan etenkin sopimussuoritusten ja tosiasiallisen sopimussuhteesta tapahtuvan käyttäytymisen pohjalta. Vertaisluotonanto merkitsee sopimisen näkökulmasta kuitenkin monimuotoisempaa ilmiötä juuri palvelualuevälitteisyydestä ja vertaistoiminnasta johtuen, minkä vuoksi seuraavassa on tarpeen käsitellä tarkemmin osapuolten toimijuutta vertaisluotoissa.

kaistavaksi, mutta yksilöiden toiminta rajoittuu ainoastaan ennalta suunnitellun tehtävän suorittamiseen. Organisaatorisesti arvioituna kysymys on tuhansien itsenäisten urakoitsijoiden (contractor) valjastamisesta yksilöiden tehtävän suorittamiseksi. Ks. Benkler 2014, s. 93.

²² Joissakin tapauksissa myös ilman korkoa.

²³ HE 46/2016 vp, s. 8. EU:n, Ison-Britannian, Yhdysvaltojen ja Kiinan osalta vertaisluotonannon kasvusta ks. Milne & Parboteeah 2016, s. 5 ss.

²⁴ Vertaisrahoitusta välittävien palvelualueiden kilpailueduista perinteisiin luottoinstansseihin verrattuna ks. Milne & Parboteeah 2016, s. 4–5. Ks. myös Verstein 2011, s. 460. On myös syytä pohtia, kuinka KSL 7 luvun 17 a §:n korkokattosäännöksen voimaantulo vaikutti vertaisluottojen suosion kasvamiseen Suomessa. Kuluttaja-asiamiehen korkokattosäännöksen noudattamista koskevan valvontakertomuksen mukaan vain kolmasosa rekisterissä olevista yrityksistä tarjosi alle 2000 euron luottoja siten, että korko on lain sallima enimmäismäärä tai sitä lähellä oleva korko. Korkokattosäännös näytti johtaneen siihen, että pikaluottoyritykset olivat mukautuneet sääntelyn tuomaan uudistukseen muuttamalla toimintamalliansa. Nimittäin toinen kolmannes luotonantajista tarjosivat vain 2000 euroa tai sen ylittäviä luottoja. Ja vajaan kolmasosan kohdalla toiminta oli ilmeisesti lopetettu, sillä etsinnästä huolimatta yrityksen verkkosivuja ei enää löytynyt tai palvelu oli poissa käytöstä. Ks. Kuluttaja-asiamiehen uutiskirje 6/2014b.

²⁵ Milne & Parboteeah 2016.

²⁶ Ks. Työryhmämietintö 54/2015, s. 35, jossa todetaan, että termillä viitataan keskenään vertaisten toimijoiden eli keskenään vertaisten henkilöiden tai yritysten väliseen lainaan. Ks. HE 46/2016 vp, s. 17, jossa viitataan englanninkieliseen vastineeseen *peer-to-peer consumer lending*.

²⁷ Ks. Verstein 2011, s. 452.

2.2 Toimijuus vertaisluotoissa ja vertaisluottojen käsite

Yksi vertaisluotonannolle leimallisista piirteistä on keskenään vertaisten toimijoiden välinen vuorovaikutus, joka ankkuroituu vertaistoimintaa isännöivään tai koordinoivaan infrastruktuuriin tai verkkoalustaan.²⁸ Verkkoalustat ovat nimittäin mahdollistaneet laajamittaisen *vertaisperiaatteella tuotettujen hyödykkeiden* tarjonnan.²⁹ Vertaistoiminnan (*peer-to-peer, P2P*) eli vertaisverkostoissa tapahtuva resurssien jakamisen alkuperä liittyy vahvasti vertaisverkkoteknologiaan (*peer-to-peer systems*³⁰), joka mahdollisti verkossa tapahtuvan vertaistoimijoiden yhteistoiminnan perinteiset jakelukanavat ohittaen.³¹ Vertaisverkkoteknologian käyttöala on sittemmin laajentanut ja vaikuttanut eri vertaisuhteisten yhteystoimintamuotojen ja uusien sovelletusalueiden syntymiseen: rahoitus- ja luottomarkkinoiden osalta P2P-toimintamallin omaksuminen on johtanut niin joukkorahoituksen kuin myös muiden vaihtoehtoisten rahoitusmuotojen kehittymiseen.³²

Vertaisluottosopimusosapuolten oikeudellista asemaa koskeva tarkastelu voidaan vertais-sopimisen ja vertaisvaihdon johdosta kytkeä alusta- ja etenkin jakamistalouden konteksiin. Alusta- ja jakamistalous luovat uudenlaisen sopimus- ja palveluekosysteemin, jossa eri hyödykkeiden tarjoajat ja niitä tarvitsevat tahot kohtaavat verkkoalustojen – tai tarkemmin ottaen jakamistalouden palvelualustojen – välityksellä. Tässä artikkelissa valitaan käytettäväksi termi *palvelualusta* (*peer-to-peer platform* tai *P2P platform*), millä pyritään erottamaan yksityishenkilöiden tarjoamia resursseja välittävät jakamistaloustalustat muista verkkoalustoista.³³ Siten sopimussuhteiden näkökulmasta jakamistaloudessa – ja myös vertaisluotoissa – on kolmenlaisia käyttäjä- tai osallistujaryhmiä. Ensinnäkin sopimuskokonaisuuteen kuuluu sopimusosapuolena resurssintarjoaja (*peer provider*), joka luovuttaa vajaan

²⁸ Vrt. Fuster Morell 2010, joka kuvaa palvelualustavälitteistä yksilöiden välistä yhteistyötä tiedontuotannossa termillä *firm-hosted peer production*.

²⁹ Vertaisluotonannossa ei ole kysymys täysin uudenlaisesta ilmiöstä, sillä varsinaisten luottomarkkinoiden ulkopuolisia lainatuotteita ja yksityishenkilöiden välisiä velkainstrumentteja on hyödynnetty jo vuosisatojen ajan. Internet-aika on merkinnyt vertaisluotonannolle uudenlaista esiinnoitusta ja valtavirtaistumista, ks. Osuji & Amajuoyi 2015, s. 484. Internet-välitteiset sosiaaliset käytänteet ja verkossa tapahtuva yhteistyö ovat johtaneet hajautettuihin tuotantotapoihin, kuten vertaistuotantoon (peer production) ja yrityksen hallinnoimaan vertaistuotantoon (firm-hosted peer production). Ks. Benkler 2014, jossa Benkler käsittelee vertaistuotannon ja muiden verkkopohjaisten yhteistyömuotojen organisatorisia eroavaisuuksia innovoinnin ja tiedontuotannon näkökulmasta.

³⁰ Peer-to-peer -systeemien käsitteestä ks. Rodrigues & Druschel 2010, jossa vertaisverkostojen yhtenä tunnusmerkkinä mainitaan järjestelmän hallinnon mahdollisimman korkea keskittymättömyys. Tällä viitataan siihen, että vertaistoimijat (peers) toimivat P2P-verkostossa sekä asiakkaina – sisällön tarjoajina ja kuluttajina – että järjestelmän ylläpitäjinä, eikä järjestelmässä ole keskitettyä hallintoa, joka allokoisi tehtäviä. Muita tunnusomaisia piirteitä P2P-teknologialle ovat tarjolla olevien resurssien runsas määrä sekä monipuolisuus ja järjestelmän korkea haavoittumattomuus.

³¹ Alkujaan P2P-teknologiaa ja vertaisjakeluväyliä on käytetty tiedostojen, datan ja vapaaehtoisuuden pohjalta tehtyjen ohjelmointituotteiden jakamiseen, mutta toimintaperiaate on saanut laajemman käyttöalan verkossa tapahtuvan vertaistoimijoiden kanssakäymisen, kuten käyttäjältä käyttäjälle tapahtuvan vaihdannan kuvaamisessa. Ensimmäisiä vertaisverkostoja olivat mm. vuonna 1999 perustetut musiikin jakamisverkosto Napster ja anonyymi datakauppa Freenet. Vertaisverkostojen alkuperästä, mahdollisista sovellutuksista sekä jakelijajärjestelmän haasteista ks. Rodrigues & Druschel 2010. Vertaisverkkotoiminnan kaupallisesta kehittämisestä kohti jakamistaloutta ks. Hamari et al. 2015, s. 4.

³² Muita peer-to-peer -toiminnalle perustuvia vaihtoehtoisia rahoitusratkaisuja ovat mm. kryptovaluutat. Vertaisrahoituksen kehityksestä ks. Milne & Parboteeah 2016, s. 3 ss.

³³ *Komission* tiedonannossa COM (2016) 356, s. 3, käytetään palvelualustasta termiä yhteistyöalusta (*collaborative platform*). Käsitteellisesti verkkoalustat kattavat laajan kirjon eri toimintoja, sillä verkkoalustoja ovat mm. verkkomainonta-alustat, erilaiset markkinapaikat, hakukoneet, sosiaalinen media, viestintäpalvelut, maksujärjestelmäalustat ja sovellusten jakamispaikat. Verkkoalustoista ks. esim. COM(2016)288. Vrt. Ailisto & al. 2016, s. 19, jossa käytetään vastaavanlaisen toiminnan fasilitoijasta termiä *välitysalusta*. On kuitenkin huomattava, että kaikki välitystoiminta ei kuitenkaan välttämättä ole jakamistalouden tarkoittamaa resurssien jakamista, minkä vuoksi tässä artikkelissa pidetään perustellumpana käyttää palvelualusta-termiä.

tössä olevan resurssin muiden käyttöön.³⁴ Toisen ryhmän muodostavat resurssien käyttäjät (*peer users*), jotka hankkivat hyödykkeen kulutustaan tai muuta tarkoitusta varten. Kolmantena sopimusosapuolena voidaan pitää itse palvelualustaa, joka toimii välikätenä resurssien tarjoajien ja käyttäjien välillä mahdollistaen näiden väliset transaktiot.³⁵ Tyypillisesti palvelualustat vastaavat vain tiettyjen toimintojen ja kaupallisten palvelujen tarjoamisesta ulkoistaen vertaistoimijoille osan perinteisesti elinkeinonharjoittajille kuuluvista toiminnoista. Yksi jakamistaloudelle leimallisista piirteistä onkin, että palvelualusta ei itse omista tai hallinnoi jaettavaa olevaa hyödykettä, vaan palvelualusta valjastaa käyttäjät osaksi palvelutuotantoa.³⁶

Kysymys on siten eräänlaisesta kolmikantasuhteesta, jonka osapuolia ovat resurssintarjoajan roolissa oleva yksi tai useampi luotonmyöntäjä, luotonottaja resurssin käyttäjänä ja palvelualusta edellä mainittujen vertaistoimijoiden välikätenä. Tässä kolmikantaisessa sopimuskokonaisuudessa on kahdenlaatuista oikeussuhteita: toimeksiantoon perustuva välityssuhde sekä luottosopimukseen perustuva velkasuhde.³⁷ Palvelualustan näkökulmasta palvelualustalla on kahdenlaisia asiakastyyppejä: resurssintarjoajat ja resurssinkäyttäjät. Suhteessa resurssintarjoajiin ja resurssinkäyttäjiin palvelualustojen toiminnassa on kysymys välityspalvelun tarjoamisesta, sillä palvelualusta tarjoaa sopimisväylän ja onkin asemaltaan toiminnan fasilitaattori.³⁸ Palvelualusta toimii siten eräänlaisena rahoittajien ja rahoitettavien välisenä kommunikaatiokanavana, joka mahdollistaa viimeksi mainittujen tahojen omaehtoisien toiminnan. Kysymys on loppujen lopuksi vertaisuusuhteisten luottojen välityksestä.³⁹

Varsinaisen luottosopimuksen osapuolia ovat vertaisluotoissa itse luotonottaja sekä yksi tai useampi rahoitusta tarjoava luotonmyöntäjä, joka lainaa rahaa toiselle yksityishenkilölle palvelualustan välityksellä.⁴⁰ Palvelualustat avustavat luotonottajia ja luoton myöntäviä

³⁴ Jakamisen kohteina voivat olla kiinteistöt ja irtain omaisuus, kuten toimitilat, tavarat ja rahavarat, mutta myös työsuoritukset ja palvelut sekä aineeton varallisuus. Jaettavia resursseja sekä jakamiseen liittyviä palvelualustoja kuvataan talousmallia yleisesti esittelevissä teoksissa, ks. mm. Botsman & Rogers 2010.

³⁵ Näin esim. COM (2016) 356, s. 3. Vrt. Schor 2014, s. 4, jossa hän käyttää termejä *osallistuja, käyttäjä, kuluttaja* ja *tarjoaja*. Osallistuja voi olla kumpi tahansa transaktion osapuolista. Tarjoajat voivat hyödyntää samaa palvelualustaa myös kuluttajan roolissa.

³⁶ Ks. Cohen ja Sundararajan 2015, s. 117–118. Palvelualustat suorittavat tyypillisesti brändin luomiseen, järjestelmän luotettavuuteen ja maksuliikenteen tarjoamiseen liittyvät toiminnot. Hyödykkeiden hinnoittelu, toimitus ja palveluntarjonta ovat puolestaan ulkoistettu kokonaan vertaistoimijoille. Ks. myös COM(2016) 356.

³⁷ Vertaisluotto-osapuolten välisten sopimussuhteiden järjestymisestä sekä sopimusrakenteesta ks. Päläs 2014. Myös Osuji & Amajuoyi 2015, s. 496 ss. katsovat, ettei palvelualustaa voida pitää vertaisluottosuhteessa täysin passiivisena osapuolena, vaan nimenomaan välittäjänä, jonka vastuuta tulisi tarkastella enemmän luotonmyöntäjien riittävän suojan turvaamiseksi.

³⁸ Näin esim. Verstein 2011, s. 452. Osuji & Amajuoyi 2015, s. 487 näkevät vertaisluotonannon olennaisimpana piirteensä olevan juuri se, että palvelualusta on välikätenä luotto-osapuolten välisessä aktiviteetissa, eivätkä luotto-osapuolet ole suorassa kosketuksessa toistensa kanssa. Vrt. esim. laki kiinteistönvälitysluotto- ja vuokrahuoneiston välitysluotto- (1075/2000), jonka 1 §:n 2 momentin mukaan kiinteistönvälityksellä tarkoitetaan toimintaa, jossa tulon tai muun taloudellisen hyödyn saamiseksi saatetaan sopijapuolet kosketuksiin toistensa kanssa luovutettaessa kiinteistöä tai sen osaa, rakennusta taikka osakkeita tai osuuksia, jotka antavat hallintaoikeuden tiettyyn kiinteistöön tai sen osaan, rakennukseen taikka huoneistoon tai edellä mainittujen omaisuusobjekteja koskevan vuokrasopimuksen tai muun käyttöoikeuden luovutus- tai vuokrasopimuksen aikaansaamiseksi, lukuun ottamatta vuokrahuoneistojen välittämistä koskevaa toimintaa.

³⁹ Ks. HE 46/2016 vp, s. 17. Lähtökohtaisesti palvelualustan ei ole katsottu olevan lainasuhteen osapuoli, ks. esim. Osuji & Amajuoyi 2015, s. 488.

⁴⁰ On kuitenkin huomattava, että palvelualustan mukanaolo ei ole vertaisluottosuhteen syntymisen edellytys, sillä vertaisuudessa tapahtuvaa luotonantoa voi tapahtua luotonottajan ja luotonmyöntäjän välisessä suhteessa palvelualustan täysin ohittaen. Käytännössä joukkoistamisen hyödyntäminen ja laajamittainen yksityishenkilöiden tavoittaminen edellyttävät kuitenkin tehokasta kommunikaatiotähtäystä ja sopijapuolten kohtaamispaikkaa, jolloin palvelualustat tarjoavat luontaisen infrastruktuurin sopijapuolten väliselle kanssakäymiselle.

rahoitustransaktioiden syntyä ilman perinteisen välikäden myötävaikutusta.⁴¹ Näin ollen niin jakamistalouden kontekstissa kuin vertaisluotonannossa voidaan eri toimijoiden suoritusten pääsisällön perusteella erottaa kaksi eri sääntelykohdetta: 1) palvelualustan harjoittama välitystoiminta sekä 2) vertaisperusteinen vaihdanta.

Uudenlainen toimijuus teknologisten innovaatioiden mahdollistamissa yhteistoimintamuodoissa edellyttää myös sopimusosapuolten *muodollis-oikeudellisen statuksen* käsittelyä ja uudelleenarviointia.⁴² Uudet toimintamallit ovat monipuolistaneet hyödyketuotannon markkinarakenteita ja nostaneet yksityishenkilöiden keskinäisen vaihdannan (*peer-to-peer* tai *consumer-to-consumer exchange*) perinteisesti elinkeinonharjoittajalta kuluttajille (*business-to-consumer*) tapahtuvan tarjonnan rinnalle.⁴³ Samalla kuluttajien rooli perinteisestä hyödykkeiden passiivisista hankkijoista on muuttunut aktiiviseksi sisällön ja hyödykkeiden tarjoajaksi – hyödykkeiden tuotantoprosessin osalliseksi.⁴⁴ Kuluttajien aktiivinen rooli ja vertaissuhdeperusteinen, palvelualustan välityksellä tapahtuva sopiminen hämärtävät kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan, työntekijän ja itsenäisen ammatinharjoittajan tai ammattimaisen ja ei-ammattimaisen palveluntarjonnan välille vakiintuneita rajoja.⁴⁵ Palvelualustan fasilitoiman vertaistoimijoiden välisen sopimisen näkökulmasta on kyseenalaista, voidaanko ylipäättensä puhua kuluttajien välisestä sopimisesta kuluttaja-käsitteen oikeudellisessa merkityksessä.⁴⁶

Näin ollen tässä artikkelissa päädytään seuraavaan vertaisluottoja koskevaan oikeudelliseen määritelmään: vertaisluotoilla tarkoitetaan *palvelualustavälitteistä, vertaissuhteessa eli yksityishenkilöiden välillä tapahtuvaa luotonantoa*.

2.3 Lainuudistuksen keskeinen sisältö ja vertaislainojen käsite

Seuraavassa käsitellään vertaisluottoja koskevan sääntelyuudistuksen keskeinen sisältö ja samalla tarkastellaan, millaisena sääntelykohteena vertaisluotot näyttäytyvät uusissa, kuluttajaluottoja koskevan KSL 7 luvun säännöksissä.⁴⁷ Uudistuksessa KSL 7 luvun soveltamis-

⁴¹ Verstein 2011, s. 452. Ks. myös Päläs 2014, jossa on tarkasteltu vertaisluoton osapuolten sopimussuoritusten sisältöä sekä osapuolten muodollis-oikeudellisen statuksen määrittämisen kannalta relevantteja sopimussuhteessa tehtäviä toimenpiteitä.

⁴² Eri sopimustyyppejä koskevien lakien soveltamisala on tyypillisesti rakennettu erilaisille vastinpareille muodostuville muodollis-oikeudellisille status -käsitteille. Kuluttajansuojaoikeudessa sääntely soveltuu ainoastaan kuluttajaksi ja elinkeinonharjoittajaksi katsottavien sopimusosapuolten välillä. KSL:n soveltamisen kannalta ratkaisevaa on ainoastaan määritelmän täytyminen, eivätkä tosiasialliset voimasuhteet taikka olosuhteet oikeuta soveltamista ilman määritelmien täyttymistä. Ks. esim. Halila & Hemmo 2008, s. 5–6.

⁴³ On huomattava, että alustatalous mahdollistaa myös muun suuntaisia markkinoita. Etenkin ei-kaupallisissa yhteyksissä, joissa palveluntarjontaa rahoitetaan julkisin varoin ja palvelualustaa hallinnoidaan demokraattisissa prosesseissa, voidaan puhua julkistahon ja käyttäjien välisistä suhteista (*government-to-peer*). Näin esim. Schor 2014, s. 5. Lisäksi on luonnollisesti mahdollista, että eri verkkoalustoja voidaan hyödyntää myös yritysten välisissä suhteissa (*business-to-business*).

⁴⁴ Ks. Hanekop & Wittke 2013, s. 197 ss. Palvelujen digitalisointi ja verkkoympäristö ovat johtaneet laajempaan kuluttajakäyttäytymiseen ja kulutustottumuksien murrokseen. Erityisesti 1980-luvun jälkeen syntyneiden joukossa on havaittavissa vahva trendi, jossa tuotteen käytöllä on suurempi merkitys kuin omistamisella, ja lisäksi arvostetaan helppoa saatavuutta, digitaalista ja mobiilia pääsyä tuotteisiin sekä joustavaa kulutusta. Näin esim. Sitran megatrendilista 2016, s. 46. Taloussuhdanne ja työttömyys pakottavat myös muuttamaan kulutustottumuksia, jolloin jakaminen, vaihto ja muut yhteiskäytön tavat nousevat merkityksellisiksi.

⁴⁵ Ks. COM(2016) 356.

⁴⁶ Myös Osuji ja Amajuoyi toteavat, ettei perinteiseen kuluttajansuojaan liittyvää termistöä ole perusteltua käyttää kolmikantaisissa vertaisluotoissa, ks. Osuji & Amajuoyi 2015, s. 507.

⁴⁷ Vertaisluottoja koskevat uudet sopimusoikeudelliset säännökset sisältyvät kuluttajaluottoja koskevan KSL 7 lukuun. Vrt. joukkorahoituslaki (734/2016), jossa säännellään sellaisia laina- ja sijoitusmuotoisia joukkorahoitusvälineitä, joilla rahoitetaan elinkeinotoimintaa.

alan laajennus on tehty rinnastamalla vertaisluotot kuluttajaluottoihin. Lain 7 luvun 1 §:n soveltamisaläsäännöksen uuden 3 momentin mukaan kuluttajaluottoja koskevia muita kuin 16 a §:n säännöksiä sovellettaessa ”kuluttajaluottoon rinnastetaan myös luotto, jonka joku muu kuin luotonantaja myöntää tai lupaa myöntää kuluttajalle lainana, maksunlykkäyksenä tai muuna vastaavana taloudellisena järjestelyinä, jos elinkeinonharjoittaja välittää luoton kuluttajalle”.⁴⁸ Kuluttajansuojalain 7 luvun uusiin säännöksiin ei ole sisällytetty erillistä termiä kuvaamaan toimintaa, jossa elinkeinonharjoittaja välittää toisen tahon myöntämän luoton luonnolliselle henkilölle. Sitä vastoin lain esitöissä on omaksuttu *vertaislaina*-termi. Hallituksen esityksessä HE 77/2016 vp vertaislainalla tarkoitetaan luottoa, jossa elinkeinonharjoittaja toimii välittäjänä mahdollistaen lainasuhteen synnyn kahden yksityishenkilön välillä.⁴⁹ Lisäksi lain esitöiden mukaan vertaislainalla tarkoitetaan elinkeinonharjoittajan kuluttajalle välittämää luottoa, jonka myöntää muu kuin ammattimainen luotonantaja.⁵⁰

Kuluttajansuojalain 7 luvun 1 §:n 3 momentin sanamuodosta tai lainkohdan yksityiskohtaisista perusteluista ei voida päätellä, mitä tarkoitetaan muulla kuin ammattimaisella luotonantajalla. Korkein oikeus on katsonut ratkaisussaan KKO 2004:40, että lain soveltamisen kannalta tukinnanvaraisissa tilanteissa on mahdollista tukeutua myös sellaiseen normistoon, joka koskee elinkeinonharjoittajien oikeutta harjoittaa elinkeinotoimintaa.⁵¹ Kuluttajaluottojen kohdalla normiohjausta ilmentää elinkeino-oikeudellinen laki eräistä luotonantajista ja luotonvälittäjien rekisteröinnistä (853/2016, jäljempänä rekisteröintilaki). Rekisteröintilain 1 § sisältää vertaislainoja koskevan tarkemman määritelmän: lakia sovelletaan luottoja välittäviin elinkeinonharjoittajiin myös silloin, jos luoton myöntää joku muu kuin KSL 7 tai 7a luvussa tarkoitettu luotonantaja. Lain esitöiden mukaan vertaislainaamisessa elinkeinonharjoittaja toimii välittäjänä lainasuhteen osapuolten välillä. Lainasuhteen osapuolina voivat olla kaksi yksityishenkilöä tai yksityishenkilö ja *sellainen oikeushenkilö, joka ei ole ammattimainen luotonantaja*.⁵² Siten lainsäädännössä valittu käsite eroaa sisällöllisesti vertaisluoton käsitteestä eli ns. *aidoista vertaisluottotilanteista*, joilla puolestaan viitataan puhtaasti keskenään vertaisessa asemassa oleviin yksityishenkilöihin.⁵³

Kuluttajaluottoja koskevassa uudistuksessa luvun soveltamisalaa ulotetaan siten koskemaan myös aitoja vertaisluottotilanteita, sillä edellä kuvatun tavoin vertaisluotoissa on kysymys palvelualueen välittämästä luotosta, jonka myöntää toinen yksityishenkilö.⁵⁴ Uudistus vai-

⁴⁸ Lainkohdan sanamuoto on verrattain epäselvä. Puhtaan sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella vaikuttaisi siltä, että lainattavan rahasumman myöntää joku muu kuin luotonantaja. Lainkohta olisi ollut paljon selkeämpi, jos siihen olisi sisällytetty selkeä viittaus KSL 7 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun luotonantajan käsitteeseen.

⁴⁹ HE 77/2016 vp, s. 21.

⁵⁰ Ks. HE 77/2016 vp, s. 21 ja TaVM 17/2016 vp, s. 2.

⁵¹ Ratkaisussa KKO:2004:40 oli arvioitavana muun ohella Selektia-sijoitus-säästöhenkivakuutukseksi nimettyyn sopimukseen sovellettavan lain määräytyminen. Kysymys oli siitä voitiinko vakuutuslakia soveltaa kyseiseen sopimukseen ja voitiinko sopimuksen katsoa olevan vakuutus. Vakuutuksen käsitettä ei kuitenkaan ollut määritely vakuutuslakissa. Harkinnassa huomioitiin myös sellainen normiohjaus, joka koskee vakuutusyhtiöiden ja -yhdistysten oikeutta harjoittaa henkivakuutuslaitosta. Normiohjaus korkein oikeus viittaa sosiaali- ja terveysministeriön suomalaisten vakuutusyhtiöiden ja vakuutusyhdistysten sekä Suomessa toimivien ulkomaisten vakuutusyhtiöiden vakuutusluokista antaman päätökseen.

⁵² HE 77/2016 vp, s. 82. Välittämisen käsitteellisen sisällön osalta lain esitöissä viitataan KSL 7 luvun 7 §:n 6 kohdan luotonvälittäjän suoritusvelvollisuuden sisältöön. Siten vertaisluottoja välittävän palvelualueen suoritusvelvollisuuden sisältönä on luottosopimusten esitleminen, niiden tarjoaminen kuluttajille tai muutoin kuluttajien avustaminen luottosopimuksen tekemisessä tai luottosopimuksen tekemistä luotonantajan puolesta.

⁵³ Vrt. Työryhmämietintö 54/2015, s. 35, jossa nimenomaisesti todetaan, että vertaislainassa on kysymys keskenään vertaisten toimijoiden välisestä lainasta. Lisäksi s. 40, jossa käytetään vertaislainatoiminta-käsitettä yksityishenkilöiden välisten luottojen välittämiseksi.

⁵⁴ Ks. HE 77/2016 vp, s. 25, jossa erikseen todetaan, että KSL 7 luvun sääntelykehikko halutaan luoda koskemaan myös tapauksia, joissa yritys toimii aidosti luotonvälittäjänä kahden yksityishenkilön välillä mahdollistaen vertaisluottotoiminnan.

kuttaa vertaisluottosuhteisiin kahdella tavalla. Ensinnäkin luotonantajalle kuuluvat muut kuin 16 a §:n sisältämät velvollisuudet ulotetaan koskemaan palvelualustaa, sillä KSL 7 luvun 1 §:n 3 momentin toisessa virkkeessä säädetään vertaisluottoja välittävälle elinkeinonharjoittajalle velvollisuus huolehtia siitä, että KSL 7 luvun säännöksiä noudatetaan luottosuhteessa. Tämä tarkoittaisi sitä, että palvelualustan olisi tarkistettava luottoa hakevan luottokelpoisuus sekä huolehdittava, että luotonhakijalle annetaan KSL 7 luvussa tarkoitetut luottoa koskevat ennakkotiedot.⁵⁵ Palvelualustan tulisi huolehtia, että luottosuhteessa noudatetaan tiedonantovelvollisuuksia koskevia 8–11 §:n säännöksiä, noudatetaan hyvää luotonantotapaa (13 §), luottosopimus tehdään luvun 17 §:n mukaisesti sekä noudatetaan varojen luovuttamisen rajoitusta (19§).⁵⁶

Toiseksi vertaisluottojen rinnastaminen kuluttajaluottoihin ja edellä mainittu palvelualustan velvollisuus huolehtia KSL 7 luvun säännöksen noudattamisesta luottosuhteessa tarkoittaa myös luottosopimuksen sisältöön ja luottoehtoihin kohdistuvaa sääntelyvaikutusta: luottoja välittävän palvelualustan on muun muassa huolehdittava, että luotosta ei peritä 17 a §:n korkokattoa ylittävää korkoa tai muita maksuja.⁵⁷ On selvää, että vertaisluottoja ja lainsäätäjän tarkoittamia vertaislainoja on haluttu säännellä kuten kuluttajaluottoja.

3 Vertaisluottojen ja kuluttajaluottojen erot sekä niiden huomioiminen lainuudistuksessa

3.1 Kuluttajaluotot kulutushyödykkeinä ja kuluttajasopimuksina

Kuluttajaluottoja koskevan KSL 7 luvun systemaattisena lähtökohtana on pitkään ollut, että KSL 7 luku soveltuu kaikkiin kuluttajille tarjottaviin luottoihin.⁵⁸ Lain 7 luvun 1 §:n 1 momentissa määritellään *kuluttajaluoton* käsite: ”kuluttajaluotolla tarkoitetaan luottoa, jonka elinkeinonharjoittaja (luotonantaja) sopimuksen mukaan myöntää tai lupaa myöntää kuluttajalle lainana, maksunlykkäyksenä tai muuna vastaavana taloudellisena järjestelyinä”. Määritelmä on tarkoitettu laajaksi, ja se kattaa kaikki elinkeinonharjoittajan kuluttajalle tarjoamat luotot. Siten soveltamisalan kannalta luottomuodolla, luoton määrällä, luottoajalla tai luoton käyttötarkoituksella ei ole merkitystä.⁵⁹ Luotonantajan käsitettä ei kuitenkaan ole voimassa olevassa KSL 7 luvussa tarkemmin määritelty. Kuluttajaluoton määritelmä vastaa yhä ns. kulutusluottodirektiivin⁶⁰ ja aikaisemman kulutusluotto-termin mukaista määritel-

⁵⁵ HE 77/2016 vp, s. 34.

⁵⁶ HE 77/2016 vp, s. 45. Palvelualustan laiminlyödessä 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua velvollisuuden huolehtia kuluttajaluottosääntelyn noudattamisen vertaisluotoissa johtaa tämä siis sopimusehdon mitättömyyteen. Tämä voi aktualisoida palvelualustan vahingonkorvausvastuun suhteessa luoton myöntäneeseen.

⁵⁷ HE 77/2016 vp, s. 34.

⁵⁸ HE 238/1992 vp, s.13 sekä HE 24/2010 vp, s. 25: kulutusluotto-käsitteen katsottiin olevan harhaanjohtava, käsitteestä katsottiin syntyvän sellainen vaikutelma, ettei KSL 7 lukua sovellettaisi esimerkiksi asuntoaluottoihin.

⁵⁹ HE 238/1992 vp, s.13. Maksunlykkäyksellä tarkoitetaan mahdollisuutta maksaa kulutushyödykkeen hinta joko osittain tai kokonaan tavaran luovutuksen tai palveluksen suorittamisen jälkeen. Kuitenkaan lyhytaikaisista, laskutuksella maksettavaa summaa ei pidetä kuluttajaluottona. Muuna taloudellisena järjestelyinä mainitaan luottokorttiluotto.

⁶⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/48/EY kulutusluottosopimuksista ja neuvoston direktiivin 87/102/ETY kumoamisesta (23.4.2008).

mää⁶¹, joten kuluttajaluotto-käsitteen taustalla on kumottu direktiivi 87/102/ETY⁶², jossa on määritely sekä luottosopimuksen että luotonantajan käsitteet.

Viimeksi mainitun direktiivin 1 artiklan mukaan luottosopimuksella tarkoitetaan ”sopimusta, jonka mukaan luotonantaja myöntää tai lupaa myöntää kuluttajalle luottoa maksun lykkäyksen, lainan tai muun sellaisen taloudellisen järjestelyn muodossa”. Kuluttajaluoton käsitteeseen kuuluu siten, että sen myöntää elinkeinonharjoittaja. Toisin sanoen sopimuksen tulee sisältää joko sitoumus luoton myöntämiseen tai vastaisuudessa tapahtuvalle luotonmyöntämiselle. Voimassa olevan KSL 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukainen kuluttajaluoton määritelmä vastaa siten edelleen direktiivin 87/102/ETY luottosopimuksen käsitettä, joten myös luotonantajan määrittelyssä voidaan tukeutua direktiivin määritelmään. Luotonantajalla direktiivin 1 artiklassa tarkoitetaan ”luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka ammatti- tai elinkeinotoiminnassaan myöntää luottoja, taikka tällaisten henkilöiden ryhmää”. Määritelmän täyttymisen kannalta olennaista on se, että elinkeinonharjoittajan tulee myöntää luottoja, jotta kysymys olisi direktiivin mukaisesta luotonantajasta.⁶³

Kuluttajaluotossa on kysymys tilanteesta, jossa elinkeinonharjoittaja katsotaan luottosopimuksen osapuoleksi, jolloin elinkeinonharjoittaja myöntää luoton kuluttajalle. Kuluttajaluotot kuuluvat alikategoriana kuluttajasopimuksiin. Kuluttajasopimuksella tarkoitetaan yleisesti ottaen elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välistä kulutushyödykettä koskevaa sopimusta.⁶⁴ Kulutushyödykkeellä tarkoitetaan KSL 1 luvun 3 §:n mukaan ”tavaroita, palveluksia sekä muita hyödykkeitä ja etuuksia, joita tarjotaan luonnolliselle henkilölle tai joita tällaiset henkilöt olennaisessa määrässä hankkivat yksityistä talouttaan varten”. Kulutushyödykkeen määritelmä on siten laaja, ja se kattaa kaikenlaiset tavarat ja palvelukset sekä muunlaiset hyödykkeet ja etuudet, joita tarjotaan luonnolliselle henkilölle.⁶⁵ Kuluttajasuhhteesta on kysymys silloin, kun sopimusosapuolet ovat oikeudelliselta statukseltaan KSL 1 luvun 4–5 §:ssä tarkoitetut elinkeinonharjoittaja ja kuluttaja.

3.2 Vertailuottojen ja kuluttajaluottojen eroavaisuuksista

Edellä on selvitetty sopimusosapuolten toimijuutta vertaisluottosopimuskokonaisuudessa sekä kuluttajaluottojen tunnusmerkkejä ja kuluttajasopimusten käsitettä, jotta vertaisluottojen sopimusoikeudellisia ominaispiirteitä ja eroavaisuuksia kuluttajaluottoihin voitaisiin käsitellä. Kuten edellä on todettu, tämän kirjoituksen tavoitteena on osoittaa, miksi vertaisluotot ovat sääntelykohteena erilainen ilmiö kuin kuluttajille paljon ongelmia aiheuttaneet

⁶¹ Direktiiviä sovellettiin sen 1 artiklan mukaan luottosopimuksiin, jolla tarkoitetaan sopimusta, jonka mukaan luotonantaja myöntää tai lupaa myöntää kuluttajalle luottoa maksun lykkäyksen, lainan tai muun sellaisen taloudellisen järjestelyn muodossa. Direktiivi oli ns. vähimmäisdirektiivi, joka mahdollisti jäsenvaltioille mahdollisuuden säätää kuluttajille tehokkaammista suojakeinoista. Ks. mm. HE 238/1992, s. 1 ss. Direktiivi johti KSL 7 luvun soveltamisalan laajentamiseen koskemaan muitakin kuin vain hyödykesidonnaisia luottoja.

⁶² Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi 87/102/ETY kulutusluottoja koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä (22.12.1986, kumottu 23.4.2008). Ks. HE 238/1992 vp, s. 5 ss. ja s.13. Neuvoston direktiivi pantiin täytäntöön 1.1.1994 voimaantulleella lailla (8.1.1993/85). Lainmuutos ja lain esityöt eivät sisältäneet luotonantajan määritelmää. Esityksessä kuitenkin todetaan, että luottosopimuksen määritelmä vastaa direktiivin mukaista määritelmää.

⁶³ Halila & Hemmo 1996, s. 33 ja 38–39, yksikertaisuudessaan luottosopimuksessa on kysymys varojen luovuttamisesta sovituksi ajaksi luotonsaajalle. Luotonantajan sitoutuminen perustaa velvollisuuden varojen luovuttamiseen, eikä luotonantaja voi peruuttaa sitoumustaan ennen varojen luovutusta.

⁶⁴ Ks. esim. Ämmälä 2006, joka määrittelee kuluttajasopimuksen KSL 1 luvun 1 §:n mukaisesti kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan väliseksi kulutushyödykettä koskevaksi sopimukseksi. Ks. Bernitz 2008, s. 25, Ruotsin lainsäädännön puitteissa kuluttajasopimuksen sisältö on käsitteellisesti vastaava ”avtal som ingås mellan näringsidkare och fysiska personer som konsumenter”.

⁶⁵ Ämmälä 2006, s. 6.

pikaluotot. Lisäksi pyrkimyksenä on ollut selvittää seikat, joiden vuoksi vertaisluottoja ei oikeusjärjestyksen sisäisen johdonmukaisuuden vuoksi voida pitää kuluttajaluottoina. Vertaisluottojen sekä pika- ja muiden kuluttajaluottojen eroavaisuudet voidaan tiivistää seuraavaan neljään kohtaan:

1) Luotonmyöntäjien määrä ja muodollis-oikeudellinen status

Pikaluotoissa ja muissa kuluttajaluotoissa sopimusosapuolet sekä näiden juridinen asema sopimussuhteessa ovat varsin selvät: luoton myöntää elinkeinonharjoittaja, joita on tavallisesti yksi. Vertaisluotot eroavat tavanomaisista kuluttajaluotoista ensinnäkin siinä, että velaksi otettava rahasumma kerätään joukkoistamisen avulla toisilta yksityishenkilöiltä: toisin sanoen myönnettävä lainasumma ei tule välittäjäyrityksen taseesta. Toiseksi yhdellä vertaisluottoa ottavalla velallisella voi olla jopa useita satoja velkojia: yhden yksityishenkilön ottamaa lainaa voi joukkoistamisperiaatteen johdosta olla rahoittamassa suuri määrä eri sijoittajia.⁶⁶

Merkittävin ero perinteisiin kuluttajaluottoihin on kuitenkin se, että luotonmyöntäjä ei ole muodollis-oikeudelliselta statukseltaan KSL 1 luvun 5 §:ssä tarkoitettu elinkeinonharjoittaja silloin, kun puhutaan vertaisluottoisesta sopimisesta: luotonmyöntäjänä ei ole ammattimaisesti luottoa myöntävä toimija. Systemaattisena ja koko kuluttajansuojaoikeuden läpileikkaavana, yleisesti tunnettuna lähtökohtana pidetään sitä, että heikompaa sopimusosapuolta suojaavia kuluttajansuojaoikeudellisia säännöksiä sovelletaan vain kuluttajansopimuksiin, toisin sanoen oikeussuhteisiin, jonka osapuolina ovat kuluttaja ja elinkeinonharjoittaja. Edellä kuvattua lähtökohtaa vasten on ilmeistä, ettei vertaisluottoisten toimijoiden välillä ole sopimusepätasapainon korjaamista edellyttävää kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välistä suhdetta. Tästä syystä on syytä kyseenalaistaa, onko edes systeeminmukaista puhua kuluttajille myönnettävistä vertaisluotoista.⁶⁷

2) Vertaisluotot edustavat erilaista vaihdanta- ja sopimusrakennetta

Verkkoalustojen kehittyminen on merkinnyt voimasuhteiden muutosta hyödyketuotannon ja arvонуonnin osalta: yksittäisestä kuluttajasta on tullut olennainen tuotantoprosessin osa. Perinteisten kuluttaja-elinkeinoharjoittajien vaihdantarakenteiden (B2C, business-to-consumer) rinnalle on tullut palvelualustojen ylläpitämää kuluttaja-kuluttajasuhteessa tapahtuvaa vaihdantaa (C2C, consumer-to-consumer) tai oikeammin yksityishenkilöltä toiselle tapahtuvaa hyödykkeiden tarjontaa. Kehitys on mahdollistanut siten kolmikantaisten sopimustilanteiden valtavirtaistumisen sekä sen, että kulutettavan hyödykkeen tarjoaa elinkeinonharjoittajan sijasta vertaistoimija elinkeinonharjoittajan keskittyessä välityspalvelun tarjoamiseen. Vertaisluottojen vaihdanta- ja sopimusrakenne eroavat tavanomaisista kuluttajaluotoista, joissa kysymys on perinteisesti ollut kaksiasianosaissuhteelle perustuvasta, elinkeinonharjoittajalta kuluttajalle tapahtuvasta luottojen tarjonnasta. Vertaisluotoissa on kysymys kolmikantasopimuksesta.⁶⁸ Oikeussuhdetasolla vertaisluotot poikkeavat kuluttaja-

⁶⁶ Esimerkiksi tietyt palvelualustat ovat hajauttaneet yksityishenkilöiden tekemiä sijoituksia luottoriskin vähentämiseksi. Luotonannon joukkoistamiseen ja sääntelyn yhteensovittamisen problematiikkaa on sivuttu lyhyesti luottotietolain (527/2007) näkökulmasta talousvaliokunnan mietinnössä TaVM 17/2016, s. 3–4. Mietinnössä pohditaan voimassa olevan luottotietolain velkojan ilmoittamia maksuhäiriöitä koskevan 14 §:n erityissäännöstenulottamista myös vertaisluottoihin rinnastamalla vertaislainat kuluttajaluottoihin silloin, kun luoton välittää elinkeinonharjoittaja luotonmyöntäjän asiamiehenä. Vertaisluottojen rahoitusluonteen johdosta mietinnössä todetaankin, että kysymys edellyttäisi koko luottotietolain laajamittaista läpikäyntiä.

⁶⁷ Niin KSL 7 luvun uudistusta koskevissa esitöissä (Työryhämietintö 54/2015, HE 77/2016 vp ja TaVM 17/2016) kuin myös vertaisluotonantoa koskevissa artikkeleissa (esim. Verstein 2011) puhutaan kuluttajille tarjottavista vertaisluotoista (peer-to-peer consumer lending).

⁶⁸ Kuluttajaluottojen, vertaisluottojen ja vertaisluottotilanteiksi väitettyjen luottosopimusten sopimusrakenteesta, ks. Päläs 2014.

luotoista siinä, että luottosopimus vallitsee palvelualustaa käyttävien vertaistoimijoiden – ei elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä. Jopa lain esitöissä on oletuksena, että itse velkasuhde vallitsee palvelualustaa hyödyntävien tahojen välillä.⁶⁹ Vertaisluottojen sopimusraakenne muistuttaa ns. notariaattiluottojen osapuolten välistä sopimuskokonaisuutta. Notariaattiluottojen osalta on nimittäin katsottu, että varsinainen luottosopimus syntyy ainoastaan sijoituksen tekevän ja velallisen välille, eikä välittäjänä oleva pankki ole sopimussuhteen osapuoli.⁷⁰

3) Vertaisluotot mahdollistavat anonyymin sopimisen

Kolmanneksi vertaisverkostot, moderni viestintäteknologia ja verkkoalustaympäristö nostavat sopimusosapuolten anonymiteetin sekä luotto-osapuolten henkilöllisyyden tunnistettavuuden ja yksilöityvyyden myös luottosopimuksia koskevaksi ajankohtaiseksi kysymykseksi. Vertaisluottoja välittävän palvelualustan toimintaperiaatteista riippuen luotto-osapuolet ovat voineet toimia esimerkiksi nimimerkkien turvin.⁷¹ Kuluttajaluotoissa ei tyypillisesti anonyymia luotonantoa esiinny. Perinteisesti oikeussubjektien välinen kanssakäyminen on rajoittunut toimijoiden omiin sosiaalisiin ja muihin lähiverkostoihin, kuten perhe- ja tuttavapiirin puitteissa tapahtuvaan vuorovaikutukseen tai lähipankissa asiointiin: luottosopimuksissa sopimusosapuolet ovat perinteisesti olleet tietoisia toistensa henkilöllisyydestä. Tänä päivänä erilaiset verkkoalustat fasilitoivat arvonluontia ja vaihdantasuhteita sellaisten toimijoiden välillä, jotka eivät entuudestaan tunne toisiaan ja joilla ei ole yhteisiä kontakteja. Kysymys on jakamistalouteen yleisemminkin liitetystä *stranger sharing* -ilmiöstä, toisin sanoen toisilleen tuntemattomien osallistujien välisestä jakamisesta.⁷²

Kuluttaja-asiamies on uutiskirjeessään katsonut anonyymin luotonannon olevan ongelmallinen.⁷³ On kuitenkin huomattava, ettei anonyymi luotonanto ole oikeusjärjestyksemme kannalta lainkaan tuntematon ilmiö; myös notariaattiluotoissa toisilleen tuntemattomaksi jäävät pankkilaitoksen osapuolet perustavat pankin välityksellä velkasuhteen,⁷⁴ eikä anonyymia sopimista ole pidetty ongelmallisena. Anonyymi sopiminen itsessään merkitsee modernin viestintäteknologian aikana kuitenkin sopimiskulttuurin laajempaa muutosta, ja näin ollen luo tarpeen myös lisätutkimukselle.⁷⁵

4) Luottotuote ei ole vertaisluotoissa kulutushyödyke

⁶⁹ Ks. esim. Työryhämämietintö 54/2015, s. 35.

⁷⁰ Notariaattiluottojen käsitteestä, ks. Wuolijoki & Hemmo 2013, s. 77, jossa he toteavat kulutusluottomarkkinoilla olevien ns. vertaislainojen muistuttavan notariaattiluotonvälitystä. Notariaattiluotot muodostavat poikkeuksen pankkien ydintoimintaan, sillä tavallisesti luotonsaajan ja tallettajan välillä ei ole sopimussuhdetta. Vertaisluottoja välittävän yrityksen oikeudellisesta asemasta sopimuskokonaisuudessa ks. Päläs 2014.

⁷¹ Ks. esim. Osuji & Amajuoyi 2015, s. 487.

⁷² Ks. Schor 2014, s. 7–8, jossa hän pohtii jakamistalouden vaikutusta sosiaalisen pääoman kasvattamiseen. Schor näkee, että entuudestaan toisilleen tuntemattomien välinen kanssakäyminen sisältää riskejä varsinkin niiden hyödykkeiden kohdalla, jotka ovat luonteeltaan hyvin intiimejä ja henkilökohtaisia, kuten kodin vuokraaminen, auton lainaaminen tai ruoka-annosten tarjoaminen.

⁷³ Kuluttaja-asiamiehen uutiskirje 4/2014a, jossa anonyymien luotonannon on katsottu olevan hankala asetelma, koska tällöin sopimusosapuolet eivät tiedä keihin heidän tulisi sopimusta koskevat vaatimukset esittää. Ks. myös Rudanko 2016, s. 899, jossa hän pitää anonyymia luotonantoa voimakkaana indisiona toisen sopimusosapuolen heikon aseman hyväksikäytölle ja OikTL 31 §:n kiskontasäännöksen soveltamiselle. Kuitenkin kiskontasäännöksen soveltaminen anonyymiin luotonantoon tuntuu ensisilmäykseltä varsin kyseenalaiselta: kuinka anonyymiksi jäävät osapuolet voivat olla tietoisia niistä olosuhteista, jotka mahdollistavat kiskonnan? Rudanko ei tarkemmin perustele kantaansa. Modernissa verkko-yhteiskunnassa tapahtuvien yhteistoimintamuotojen näkökulmasta Rudangon väite tarvitsisi syvemmälle meneviä perusteluja.

⁷⁴ Velkasuhteen osapuolten anonymiteettiä pidetään pikemminkin notariaattiluottojen tunnusmerkkinä. Ks. esim. KILA lausunto 1426/10.10.1996 velkasuhteen kirjaamisesta taseeseen.

⁷⁵ Eräs lisäselvitystä kaipaava kohde on sopimusosapuolten anonymiteetin vaikutus insolvenssimenettelyissä.

Ehkäpä olennaisin eroavuus on se, ettei vertaisluotoissa ole sisällöllisesti kysymys kuluttajaluotosta,⁷⁶ sillä luottosuhteessa ei ole osapuolena KSL 1 luvun 4 §:n tarkoittamaa kuluttajaa eikä KSL 1 luvun 5 §:ssä tarkoitettua elinkeinonharjoittajaa: kysymys on puhtaasti keskenään vertaisten sopimuksesta. Yksityishenkilöiden välisiä velkasuhteita ja yritysluottoja on pidetty pitkään kuluttajaluottojen vastinpareina, jolloin vallinneen käsityksen mukaan näihin luottotyyppeihin ei ole voitu soveltaa kuluttajaluottoja koskevaa KSL 7 lukua tai muuta kuluttajansuojasääntelyä.⁷⁷ Siten vuoden alusta voimaan tullut uudistus tekee merkittävän poikkeuksen tästä systemaattisesta lähtökohdasta. Sen sijaan palvelualustan ja sen kanssa asioivien vertaistoimijoiden välisessä suhteessa on kysymys kuluttajasopimuksesta silloin, kun sopimusosapuolet täyttävät KSL 1 luvun soveltamisalasäännöksen tunnusmerkistön. Tällöin palvelualustan tarjoamassa välityspalvelussa on kysymys KSL 1 luvun 3 §:ssä tarkoitettusta kulutushyödykkeestä.

3.3 Rinnastamista ilman tosiasiallisen oikeudellisen luonteen selvittämistä?

Uudessa KSL 7 luvun 1 §:n soveltamisalasäännöksen 3 momentissa myös yksityishenkilöiden välisten vertaisluottojen osalta tehdään rinnastus kuluttajaluottoihin. Palvelualustan välityksellä tehtävien vertaistoimijoiden välisten luottosuhteiden oikeudellista luonnetta ei juurikaan ole lain esitöissä arvioitu. Myöskään vertaisluottojen kytköksiä edellä jaksossa 2.2. mainittuihin yhteistoimintamalleihin ja sopimisen uudenlaiseen ekosysteemiin sekä näistä johtuvia vertaisluottojen ominaispiirteitä ei paria poikkeusta lukuun ottamatta ole lainkaan huomioitu. Edellä mainitusta johtuen onkin syytä kysyä, onko luottoja välittävän palvelualustan harjoittamaa välitystoimintaa havaittu riittävällä tavalla erottaa vertaistoimijoiden välisestä sopimussuhteesta.⁷⁸ Talousvaliokunnan ja oikeusministeriön asettaman työryhmän mietinnöistä ilmenee, että tavoitteena on ollut kohdistaa sääntelyä vertaisrahoitusta välittäviin palvelualustoihin. Lainvalmisteluasiakirjoista käy ilmi, että palvelualustalle on tarkoitettu säätää sen toimintaan liittyviä velvollisuuksia, mutta keinoksi valitaankin luotonantajan velvoitteiden ja luottosopimuksen sisältökontrollia merkitsevien säännösten ulottaminen koskemaan koko vertaisluottosopimuskokonaisuutta.⁷⁹

Lainvalmisteluaineiston perusteella vaikuttaa siltä, ettei lainvalmistelun aikana ole ainakaan riittävällä tavalla havaittu, että vertaisluotoissa on kaksi eri sääntelykohdetta: palvelualustan toiminta ja vertaistoimijoiden välinen vuorovaikutus. Näyttäisi siltä, että lainsäätäjän pyrkimyksenä on säännellä pelkästään palvelualustan ja suhteessa palvelualustaan kuluttajan asemassa olevan luotonottajan välistä suhdetta. Nimittäin lain esitöissä nimenomaisesti todetaan, ettei siinä ehdoteta sääntelytoimia, joilla puututtaisiin luotonmyöntäjän ja palve-

⁷⁶ Kuluttajaluottoja koskevaa KSL 7 lukua sovelletaan sen 1 §:n mukaan kuluttajaluottoihin, joilla tarkoitetaan ”luottoa, jonka elinkeinonharjoittaja (luotonantaja) sopimuksen mukaan myöntää tai lupaa myöntää kuluttajalle lainana, maksunlykkäyksenä tai muuna vastaavana taloudellisena järjestelyinä”.

⁷⁷ Aurejärvi & Hemmo 2004, s. 7.

⁷⁸ Ks. Cohen & Sundararajan 2015, jotka ovat havainneet saman sääntelytekniikan olevan yleinen jakamistalouden palvelujen sääntelyssä. Cohen ja Sundararajan huomauttavatkin, että lainsäätäjät ei useinkaan havaitse tehdä eroa itse palvelualustoja koskevien sääntelytoimien ja palvelualustojen fasilitoiman vaihdannan sääntelyn välillä. Ks. myös Osuji & Amajouyi 2015, s. 486 ss., jossa he huomauttavat, että vertaisluotoannon kuluttajansuojaoikeudellinen ja rahoitusoikeudellinen sääntely tapahtuu usein vääristä lähtökohdista käsin. Tämä johtuu siitä, ettei palvelualustan roolia vertaisluotonannossa tunnista riittävästi.

⁷⁹ TaVM 17/2016 vp, s. 2, jossa todetaan, että vertaislainavälittäjän velvollisuutena on huolehtia siitä, että luottosuhteessa noudatetaan kuluttajansuojalain kuluttajaluottoja koskevia säännöksiä. Ks. myös Työryhmämietintö 54/2015, s. 40, jossa erikseen todetaan, että on tarpeen luoda juuri vertaisluottoja välittäviä yrityksiä koskeva sääntelykehikko.

lualustan väliseen suhteeseen.⁸⁰ Toiseksi lain esitöissä ei ole lainkaan arvioitu, keiden välisessä suhteessa ja minkä hyödykkeen osalta on kysymys KSL 1 luvun 3 §:n tarkoittamasta kulutushyödykkeestä. Valiokuntakäsittelyn asiantuntijalausunnoissakaan ei ole kiinnitetty huomiota siihen seikkaan, ettei vertaissuhteessa tapahtuvassa luotonmyöntämisessä ole kysymys kuluttajaluotosta.⁸¹ Jopa itse sääntelyuudistuksen sisältöön näyttäisi liittyvän väärinymmärryksiä.⁸²

Lain esitöissä vertaisluottojen sääntelytarvetta ja valittuja sääntelykeinoja on perusteltu vallitsevan oikeustilan epäselvyydellä. Esitöiden mukaan käytännössä on esiintynyt epäselvyyksiä sen suhteen, toimiiko palvelualusta tosiasiaassa KSL 7 luvun 1 §:n tarkoittamana luotonantajana, jolloin palvelualustan toimintaan on voitu soveltaa kuluttajaluottoja koskevia säännöksiä vai onko kysymys KSL 7 luvun soveltamisalan ulkopuolella olevasta luotonvälittämisestä.⁸³ Vertaisluottojen välityspalveluiksi itsensä ilmoittavat palvelualustat voivat tosiasiallisesti toimia tiettyjen edellytysten täytyessä luotonmyöntäjinä silloin, kun niiden toiminta sopimussuhteessa ja suoritusvelvollisuuden sisältö vastaavat luotonantajalle tyypillisesti kuuluvia suorituksia ja toimenpiteitä. Tällöin palvelualustojen toimintaan voidaan soveltaa kuluttajaluottoja koskevaa sääntelyä.⁸⁴

Rovaniemen hovioikeuden ratkaisussa 12.11.2014 517 S 14/804 (lainvoimainen) hovioikeus katsoi, että vertaisluotonvälittäjäksi itsensä luokitelleen kantajan toiminnassa oli tosiasiaassa kysymys ammattimaisesta luotonmyöntämisestä ja luottosuhde vallitsi tosiasiallisesti kuluttaja-luotonottajan ja luotonvälittäjäyrityksen välillä: palvelualusta toimi sopimussuhteessa kuten luotonantaja ja käytti luotonantajalle kuuluvaa määräysvaltaa. Asiassa voitiin siten soveltaa KSL 7 luvun säännöksiä, jolloin hovioikeus hylkäsi käräjäoikeuden tavoin kantajan vaatimukset perusteettomina siltä osin kuin vaatimusten yhteenlaskettu määrä ylitti KSL 7 luvun 17 a §:ssä säädetyn korkokaton. Vastaavanlaiseen harkintaan päätyi myös Vaasan hallinto-oikeus antamassaan ratkaisussaan Vaasan HAO 15.02.2017 17/0055/1. Ratkaisussa oli kysymys siitä, katsottiinko vertaisluottoja välittäneen yhtiön toiminnassa olevan tosiasiallisesti kyse kuluttajaluottojen myöntämisestä, jolloin yhtiön olisi tullut rekisteröityä luotonantajarekisteriin. Hallinto-oikeus katsoi, että yhtiö hoiti laajasti velkaan liittyvät toimet, kuten maksukyvyn arvioinnin ja perintätoimenpiteet, yhtiö hallinnoi lainattavia varoja omistajan tavoin ja asiakasvaratili oli yhtiön nimissä. Näin ollen hallinto-oikeus katsoi, että yhtiö käytti tosiasiallista määräysvaltaa velkasuhteessa, ja yhtiön

⁸⁰ HE 77/2016 vp, s. 35. Hallituksen esityksessä todetaan, että yksityishenkilön ja palvelualustan välistä oikeussuhdetta voitaisiin tarkastella markkinointia ja menettelyä asiakassuhteissa koskevan KSL 2 luvun ja sopimusehtojen sääntelyä koskevan 3 luvun näkökulmasta. Vertaisluottoja koskevaa oikeudellista viitekehystä tulisi kuitenkin tarkastella laajemmin myös vertaisluottoja myöntävän luonnollisen henkilön näkökulmasta etenkin silloin, jos kysymyksessä on kokematon sijoittaja.

⁸¹ Sen sijaan valiokuntakäsittelyvaiheessa asiantuntijalausunnoissa nousivat vahvasti esille asuntoluottojen ns. korkolattiaan liittyvän sääntelyehdotuksen tasapuolisuus sekä luotonantaja ja -välittäjä koskevien elinkeino-oikeudellisten säännösten valvontavastuu.

⁸² Asiantuntijalausunnossaan Kuluttajaliitto – Konsumentförbundet ry toteaa pitävänsä erittäin tärkeänä sitä, ”että vertaislainojen ammattimainen myöntäminen ja välittäminen saatetaan lainsäädännön piiriin.” Vertaislainojen ammattimainen myöntäminen on jo aikaisemmin ollut KSL 7 luvun sääntelyn piirissä, sillä luottoja ammattimaisesti myöntävä täyttää toiminnassaan KSL 7 luvun 1 §:n tarkoittaman luotonantajan tunnusmerkit.

⁸³ HE 77/2016 vp, s. 21–22.

⁸⁴ Edellytyksistä ks. Päläs 2014, s. 86 ss. Ensinnäkin edellytetään, että palvelualustan ja luotonottajan välisessä suhteessa on kysymys kuluttajasopimuksesta eli osapuolten sopimusoikeudelliset asemat täyttävät KSL:n muodolliset statuskriteerit. Toiseksi tulee tarkastella, onko palvelualustan suoritusvelvollisuudessa kysymys rahasumman luovuttamista koskevasta päätöksentekoprosessista sekä velkojatalolle tyypillisesti kuuluvista muista toimenpiteistä. Kolmanneksi tulee tarkastella vertaistoimijoiden eli luotonottajan ja rahasumman sijoittavan välistä kommunikaatiota. Mikäli luotonottaja ja rahasumman sijoittava eivät esitä toisiaan kohtaan velkasopimusta koskevia tarjouksia tai vastauksia eivätkä tosiasiallisesti neuvottele sopimuksen sisällöstä, indikoi se vahvasti sitä, että itse palvelualusta on ko. sopimuskokonaisuudessa luotonmyöntäjä ja siten KSL 7 luvun 1 §:n tarkoittaman luotonantaja.

sijoitussopimuksen mukainen toiminta vastaa luotonantajan toimintaa. Myös oikeusministeriön asettaman työryhmän mietinnössä todetaan erikseen, että useissa tapauksissa viranomaiset ovat katsoneet palvelualustojen toiminnassa olevan tosiasiallisesti kysymys kuluttajaluottojen myöntämisestä, jolloin KSL 7 luvun säännöksiä on voitu soveltaa sopimuksiin.⁸⁵ Siten aikaisemmin voimassa ollut laki olisi jo kyennyt riittävästi erottelemaan kuluttajaluottosopimuksiksi katsottavat tilanteet vertaisluottosopimuksista sekä tarjoamaan lainsoveltajalle, kuten tuomioistuimille ja viranomaisahoille, välineitä puuttua epäaitoihin vertaisluottoilanteisiin.⁸⁶

Edelleen lainvalmisteluasiakirjoissa todetaan, että aitoja vertaisluottojen myöntämistilanteita varten olisi tarpeellista luoda välitysyrittäjiä koskeva sääntelykehikko. Tätä tarvetta ja sen taustoja ei kuitenkaan tarkemmin mietinnössä selvitetä.⁸⁷ Ainoastaan ylivelkaantumisriskissä olevien kuluttajien suojaaminen on selkeä vertaisluottojen sääntelyä edellyttävä tavoite.⁸⁸ Vertaisluottouudistusta koskevassa hallituksen esityksessä katsotaan, että ylivelkaantumisen estäminen ja velallisen selviytymismahdollisuuksien edistäminen ovat sellaisia yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia painavia seikkoja, joiden vuoksi varallisuusarvoisten oikeuksien rajoitusta voidaan pitää perusteltuna. Perustuslaillisen omaisuuden suojaan rajoitusta arvioidaan kuitenkin vain vertaisluottojen välitystoiminnan näkökulmasta. Hallituksen esityksessä todetaan, ettei KSL 7 luvun 17 a §:n hintasääntely merkitsisi luottojen välitystoiminnan estämistä, vaan pikemminkin kysymys olisi toiminnalle välttämättömien reunaehtojen asettamisesta.⁸⁹

Nuorten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien luotonottajien suojaamisen tarve voidaan katsoa olevan painava ja hyväksyttävä syy suojata luotonottajaa myös uusien luotto- ja

⁸⁵ Työryhmämietintö 54/2015, s. 40.

⁸⁶ Esimerkiksi ratkaisun KKO 2015:60 vaikutukset tuomioistuimen tutkimisvelvollisuuden laajuuteen voidaan nähdä yhtenä reagointimahdollisuutena epäaidon vertaisluottosopimuksen kohtuuttomaan sopimusehtoon. Käytännön ongelmana on ollut kuluttajaluottosaatavien kohtuullisuus ja kuluttajansuojan tosiasiallinen toteutuminen summaaristen velkomusasioiden käsittelyssä: kuluttajat jättävät usein riitauttamatta velkojan vaatimukset tuomioistuimessa, jolloin summaarisessa menettelyssä tuomioistuin vakioehtoon. Lisäksi ratkaisusta asiaa enempää tutkimatta. Korkein oikeus on kuitenkin katsonut ratkaisussaan KKO 2015:60 unionin tuomioistuimen kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista annetun direktiivin (93/13/ETY) tulkintaan perustuen, että kansallisilla tuomioistuimilla on viran puolesta velvollisuus tutkia, perustuvatko kuluttajaluottosaatavia koskevat vaatimukset sopimusehtodirektiivissä tarkoitettuun kohtuuttomaan vakioehtoon. Lisäksi ratkaisusta ilmenee, että jos kysymys on sopimusehtodirektiivin tarkoittamasta kohtuuttomasta ehdosta, kyseisen direktiivin 6 artiklan ja sitä koskevan EU-tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kansallisten tuomioistuimen on yksinomaan jätettävä kohtuuton sopimusehto soveltamatta. Näin ollen voidaan pohtia, olisivatko tuomioistuimet voineet jo aikaisemmin voimassa olleen KSL:n aikana ilman kuluttajan riitauttamista tutkia, onko vertaisluottosopimuksessa ollut kysymys tosiasiallisesti kuluttajaluotosta.

⁸⁷ Työryhmämietintö 54/2015, s. 40, TaVM 17/2016 vp. Myös talousvaliokunnalle toimitetuissa asiantuntijalausunnoissa tyydytään suurimmilta osin toteamaan vertaislainojen sääntelytarpeen olemassaolo sitä kuitenkaan yksityiskohtaisemmin perustelematta. Esimerkiksi Finanssivalvonnan talousvaliokunnalle antamassa lausunnossa todetaan, että kuluttajaluottoja koskevan sääntelyn ulottamista vertaislainatoimijoihin pidetään tarpeellisena. Finanssivalvonnan lausunnossa ei kuitenkaan tarkenneta, mihin tahoihin *vertaislainatoimijat* käsitteenä viittaa ja miksi sääntely on tarpeellinen.

⁸⁸ Ks. Työryhmämietintö 54/2015, s. 59, jossa mainitaan sääntelyn tavoitteiksi kuluttajien mahdollisuudet saada asianmukaiset tiedot luotosta sekä kohtuuhintaisten luottojen saaminen. Asianmukaisten tietojen saamisen varmistaminen olisi ollut mahdollista myös toteuttaa säätämällä palvelualustalle tiedonantovelvoitteita ilman luottosopimuksen sisältökontrollia. Luottojen kohtuuhintaisuustavoitteessa unohdetaan jälleen vertaisluottojen ominaispiirteet: kysymyksessä on vertaisten välinen luotto, jolloin toisen sopimusapuolen velvoitteiden kohtuullistaminen on erikoinen ratkaisu. Tavoitteessa nimittäin unohdetaan, että korkeammat luottokustannukset usein kompensoivat rahoitusta tarjoavien mahdollista luottotappion riskiä.

⁸⁹ HE 77/2016 vp, s. 94, Perustuslain 18 §:ssä turvatun elinkeinovapauden rajoittamisen lisäksi hallituksen esityksessä tarkastellaan vertaisluottoja koskevan sääntelyn vaikutuksia perustuslain 15 §:n tarkoittaman omaisuuden suojaan etenkin KSL 7 luvun 17 a §:n hintasääntelyn osalta. Lisäksi vertaisluottosopimuksen osapuoliin kohdistuvia lainuudistuksen vaikutuksia on arvioitu vain palvelualustan kustannustaakan ja luottoa ottavan kuluttajan näkökulmasta.

rahoitustuotteiden kohdalla.⁹⁰ Tämän suojan tarpeen voidaan uusimpien maksuhäiriötilastojen valossa sanoa vallitsevan edelleen,⁹¹ eikä suojan tarvetta ole syytä vähätellä myöskään vertaisluottoa ottavan näkökulmasta. Toisaalta *Majamaan* tutkimusaineistossa vertaisluotot eivät velkomustuomioiden valossa näyttäytyneet merkittävänä velkaongelmien aiheuttajana, ja tutkimusaineistossa ne muodostivat kaikista pienimmän alkuperäisvelkojakategorian, jonka osuus velkomustuomioiden kaikista pääomista oli vain 0,2 prosenttia. Toisin sanoen vertaisluottojen merkitys ei ole ollut huomattava ainakaan tarkastellun aineiston aikarajoissa.⁹² Näin ollen vertaisluottojen sääntelytarvetta voidaan perustellusti kyseenalaistaa myös luotonottajien ylivelkaantumisriskin ja sen toteutumisen osalta.

4 Lopuksi: Sääntelysokeutta vai tietoista sääntelysystematiikan muutosta?

Puheena olevassa, kuluttajaluottoja koskevassa sääntelyuudistuksessa vertaisluottoja koskeva KSL 7 luvun soveltamisalan laajennus on puhtaasti kansallista sääntelyä. Euroopan komissio on yhteistyötaloutta koskevassa tiedoksiannossaan edellyttänyt, etteivät jäsenvaltiot rasita jakamistalouden toimijoita perusteettomalla sääntelytaakalla ja jäsenvaltioiden tulisi välttää sääntelytoimista aiheutuvaa markkinoiden hajautumista. Lisäksi jäsenvaltioiden tulisi edistää innovoinnin, kasvun ja kilpailukyvyn lisääntymistä mahdollistavia yhteistoimintamuotoja sekä turvata eri osallistujaryhmien suojan taso uusien yhteistoimintamallien ominaispiirteet huomioiden.⁹³

Palvelualustavälitteinen, vertaissuhteessa eli yksityishenkilöiden välillä tapahtuva luotonanto ilmentää juuri sellaista uudenlaista vuorovaikutusta sekä tapaa tehdä yhteistyötä, jolla voitaisiin edistää ja vahvistaa yksilöiden taloudellista toimijuutta sekä osallisuutta yhteiskunnan eri toiminnoissa. Edellä on esitetty, ettei kansallisen lainvalmistelun yhteydessä ole juuri lainkaan kiinnitetty huomiota vertaisluottojen oikeudellisen toimintaympäristön ominaispiirteisiin. Voidaankin kysyä, onko lainsäätäjät erehtynyt itse sääntelykohteesta: vertaissuhteinen sopiminen on rinnastettu kuluttajaluottoon ja vertaisten välistä luottoa pidetään kulutushyödykkeenä. Sen sijaan, että lainsäätäjät olisi pyrkinyt turvaamaan palvelualustan kanssa asioivan kuluttajan asemaa säätämällä pelkästään palvelualustan välitystoimintaa ohjaavaa sopimusoikeudellista normistoa, lainsäätäjät päätyivät ulottamaan pakollista sääntelyä myös yksityishenkilöiden välisiin sopimuksiin. Kuluttajaluottoja ajatellen kehitettyjen sääntelykeinojen kohdistaminen erilaiseen sääntelykohteeseen ilman sen ominaispiirteiden selvittämistä ja ominaispiirteiden merkityksen riittävää arviointia voitaneen katsoa olevan ilmiön oikeudelliselle luonteelle sokeaa sääntelyä.

Tehtyä sääntelyratkaisua tulisi pohtia myös sopimusoikeudellisen systematiikan ja oikeusjärjestyksen johdonmukaisuuden näkökulmasta. *Saarnilehto* on todennut, ettei oikeusjärjes-

⁹⁰ Toisaalta Suomen Asiakastieto maksuhäiriötilastosta 1–3/2015 ilmenee, että maksuhäiriötilastoissa kolme merkittävintä sukupuolen ja iän mukaan luokiteltua ryhmää muodostavat 25–39-vuotiaat miehet. Siten on aiheellista kysyä, muodostavatko 25–39-vuotiaat uuden maksuvaikueuksista, ylivelkaantumisesta ja taloudellisesta syrjäytymisestä kärsivän riskiryhmän.

⁹¹ Ks. esim. Suomen Asiakastieto Oy:n maksuhäiriötilasto 2016, josta ilmenee, että maksuhäiriöisten henkilöiden lukumäärä on noussut: vuonna 2015 maksuhäiriöisten henkilöiden lukumäärä oli 369 900, kun vuoden 2016 vastaava luku on 373 100.

⁹² Majamaa & al. 2016, s. 22–23 ja 28. Vertaislainat eivät nousseet esiin merkittävänä lainamuotona mutta toisaalta velkomustuomioiden analyysi ylettyi ainoastaan kesäkuun 2014 loppuun asti, jonka jälkeen tilanne on saattanut muuttua.

⁹³ COM(2016) 356.

tyksen sisällön selvyys parane sääntelemällä muutoksia ilmiö kerrallaan,⁹⁴ uusien ilmiöiden sääntely edellyttää kokonaisvaltaisempaa tarkastelua. On syytä myös pohtia, mitä yksipuolisin selvityksin laadittu sääntely merkitsee lain ja koko oikeuden systematiikan kannalta. Saarnilehto huomauttaa, että sääntelymäärän kasvaessa säännösten taustalla olevien periaatteiden sisältö hämärtyy. Saarnilehdon ajatusta jatkaen voidaan esittää huoli sääntelyn soveltamisen peruslähtökohtien hämärtymisestä: kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välistä luottosuhdetta tasapainottavia välineitä sovelletaan jatkossa myös osapuoliin, joilla ei tätä muodollis-oikeudellista eroa ole sopimusasemansa puolesta. Tämä on omiaan heikentämään oikeusjärjestyksen selvyyttä ja oikeusvarmuutta, mutta se voi myös heikentää eri toimijoiden mahdollisuuksia hallita oikeudellisia riskejä ennakoivan juridiikan välinein.

Oli sitten kysymys lainsäätäjän sääntelyoikeudesta tai tietoisesta lainsäädännöllisen systematiikan muutoksesta, sopimisen perusrakenteiden muutoksen huomiotta jättäminen ja tunnettujen sääntelykeinojen soveltaminen niille sopimattomaan kohteeseen voi johtaa etenkin vertaistoimijoiden kannalta negatiivisiin vaikutuksiin. Sääntelykohteelle ja sen ominaispiirteille sokea sääntely voi johtaa alisääntelyyn, jolloin suoja muodostuu puutteelliseksi. Toiseksi vaarana voi olla sopimisosapuolten toimintavapauksia ja elinkeinomahdollisuuksia perusteettomasti rajoittava normisto, mikä puolestaan voi johtaa yksityishenkilöiden rahoitusmahdollisuuksien heikentymiseen.⁹⁵ Palvelualustojen välityksellä tapahtuva vertaistoimijoiden välinen vuorovaikutus ja sen yhteys sääntelyn tasapuolisuutta koskevaan problematiikkaan tulisi myös ottaa tarkasteluun lainvalmistelussa: saako toinen vertaistoimijoista vahvempaa suojaa kuin toinen? Kuluttajaluottoja koskevaa sääntelyä ollaan jälleen uudistamassa, mikä voi merkitä uutta sääntelyoikeuden riskiä. Kuluttaja-asiamies on tehnyt oikeusministeriölle aloitteen kuluttajaluottolainsäädännön muuttamiseksi sekä kohtuuttomia sopimusehtoja koskevan sääntelyn tarkistamiseksi.⁹⁶ Luottosääntelyn tiukentamiseen tähtäävä ministeriön arviomuistio valmistui helmikuussa 2017, ja sen tavoitteena on puutua pikaluottojen oikeudelliseen toimintaympäristöön. Jälleen kerran vertaisluottoja käsitellään pikaluottojen tavoin kuluttajaluottoina eikä muistio sisällä arviointia uudistusehdotusten vaikutuksista vertaistoimijoiden välisiin sopimuksiin.⁹⁷

Sääntelyoikeuden estämiseksi tarvitaan tietoa sekä riittävää ymmärrystä uusista liiketoimintamalleista ja yhteistyömuodoista. Kaiken kaikkiaan tarvitaan oikeudenalarajat ylittävää, laajempaa tarkastelua siitä, millainen vaikutus palvelualustavälitteisillä, vertaisperusteisilla relaatioilla on sopimista ja osapuolten velvollisuuksien sisältöä koskeviin käsityksiin, vastuunjako- ja riskinkantokysymyksiin sekä yleisiin oppeihin, millaisia oikeussuojatarpeita uudet osallisuuden muodot merkitsevät, ja edellyttäväkö viestintäteknologian puitteissa kehittyvä vertaisvaihanta sääntelyn ja sääntelykeinojen valinnan lähtökohtien uudistamista.

⁹⁴ Saarnilehto 2008, s. 315. Saarnilehto painottaa, että sitä selkeämpi oikeusjärjestys on, mitä vähemmän sääntelyä on. Tällöin myös yleisten periaatteiden sisältö pysyy selkeänä ja uudet oikeusongelmat on mahdollista purkaa

⁹⁵ Alisääntelystä perusoikeusriskinä ks. Länsineva 2010, jossa Länsineva toteaa myös ylisääntelyn olevan perusoikeuksien toteutumisen kannalta ongelmallista. Määttä 2010, s. 272, kiinnitti jo vuonna 2010 huomiota korkokattosääntelyn ongelmallisuuteen etenkin luottotuotteiden saatavuuden näkökulmasta. Hän näki hintasääntelyn mahdollisena negatiivisena seurauksena sen, että pikaluottoyritysten toimintaedellytykset heikenisivät, mikä puolestaan voisi johtaa kilpailun vaimenemiseen ja pikaluottojen kaltaisten tuotteiden poistumiseen markkinoilta.

⁹⁶ Ks. Kuluttaja-asiamiehen aloite, jossa tavoitteena on mm. poistaa KSL 7 luvun 17 a §:n korkokattosäännöksen euromääräinen soveltamisalarajaus sekä säätää suuremmille luotoille nykyistä matalampi korkokatto. Vertaisluottoihin pyritään ulottamaan perintälain ja korkolain pakottavia säännöksiä. Aloitteessa ei ole tarkasteltu ehdotuksen vaikutuksia vertaistoimijoiden väliseen suhteeseen eikä pohdittu sääntelyn tasapuolisuutta vertaistoimijoiden näkökulmasta.

⁹⁷ Ks. OM 16/41/2016. Muistio on tätä kirjoitettaessa lausuntokierroksella.

Lähteet

- Ailisto (toim.) & al:* Onko Suomi jäämässä alustatalouden junasta? Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 19/2016. (Ailisto & al. 2016)
- Aurejärvi, Erkki & Hemmo, Mika:* Luotto-oikeuden perusteet. Talentum Media Oy. Helsinki 2004. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2004. (Aurejärvi & Hemmo 2004)
- Benkler, Yochai:* Peer production and cooperation. Teoksessa Handbook on the Economics of the Internet (toim. Bauer, J.M. & Latzer, M.) Edward Elager, Cheltenham and Northampton. (Benkler 2014)
- Bernitz, Ulf:* Standardavtalsrätt. Institutet för rättsvetenskaplig forskning. Sjunde upp-lagan. Nordstedts Juridik AB. Elanders Sverige AB. Vällingby 2008. (Bernitz 2008)
- Botsman, Rachel & Rogers, Roo:* What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption. HarperCollins Publishers 2010. (Botsman & Rogers 2010).
- Cohen, Molly & Sundararajan, Arun:* Self-regulation and Innovation in the Peer-to-Peer Sharing Economy. The University of Chicago Law Review Dialogue, 82/116, 2015. (Cohen & Sundararajan 2015)
- Fuster Morell, Mayo:* Governance of online creation communities. Provision of infrastructure for the building of digital commons. PhD Thesis. European University Institute in Florence. Department of Political and Social Sciences (Fuster Morell 2010)
- Halila, Heikki & Hemmo, Mika:* Sopimustyyppit. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1996. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 1996. (Halila & Hemmo 1996)
- Halila, Heikki & Hemmo, Mika:* Sopimustyyppit. Talentum Media Oy. Helsinki 2008. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna 2008. 2. uudistettu painos. (Halila & Hemmo 2008)
- Hamari, Juho, Sjöklint, Mimmi & Ukkonen, Antti:* The Sharing Economy: Why People Participate in Collaborative Consumption. Journal of the Association for Information Science and Technology. Verkkojulkaisu 2015. Saatavissa: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/asi.2016.67.issue-9/issuetoc> [Viitattu 17.12.2016]. (Hamari et al. 2015)
- Hanekop, Heidemarie & Wittke, Wolker:* Customers Working for Customers: Collaborative Web 2.0 Services. Teoksessa: Customers at work. New perspectives on Interactive Service Work (toim. Dunkel, W. & Kleemann, F.). Palgrave Macmillan. 2013. (Hanekop & Wittke 2013)
- HE 238/1992 vp* Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun ja osamaksukaupasta annetun lain 1 a ja 9 §:n muuttamisesta. (HE 238/1992 vp)
- HE 64/2009 vp:* Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, rikoslain 36 luvun 6 §:n ja korkolain 4 §:n muuttamisesta. (HE 64/2009 vp)
- HE 24/2010 vp:* Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain muuttamisesta ja eräiden luotonantajien rekisteröinnistä sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi. (HE 24/2010 vp)
- HE 78/2012 vp:* Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, eräiden luotonantajien rekisteröinnistä annetun lain sekä korkolain 2 §:n muuttamisesta. (HE 78/2012 vp)

- HE 46/2016 vp*: Hallituksen esitys Eduskunnalle joukkorahoituslaiksi sekä siihen liittyviksi laeiksi. (HE 46/2016 vp)
- HE 77/2016 vp*: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain muuttamisesta, asunto-omaisuuteen liittyvien kuluttajaluottojen välittäjistä ja eräiden luotonantajien ja luotonvälittäjien rekisteröinnistä sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi. (HE 77/2016 vp)
- Kaartinen, Risto & Lähteenmaa, Jaana*: Miten ja mihin nuoret käyttävät pikavippejä ja muita kulutusluottoja? Kauppa- ja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset 10/2006. Viitattu 5.4.2014. Saantitapa: www.tem.fi/files/17018/Pikavippi.pdf (Kaartinen & Lähteenmaa 2006)
- Kirjanpitolautakunta*: Kirjanpitolautakunnan lausunto 1426/ 10.10.1996. Saatavissa: <http://ktm.elinar.fi/ktm/fin/kirjanpi.nsf/0/61029a76cba2e65cc225678c00384f30?OpenDocument> [Viitattu: 20.12.2016]. (KILA lausunto 1426/ 10.10.1996)
- Komission tiedonanto*: Joukkorahoituksen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen Euroopan unionissa. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. (COM(2014) 172)
- Komission tiedonanto*: Digitaalisten sisämarkkinoiden strategia Euroopalle. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Final.(COM(2015)192)
- Komission tiedonanto*: Euroopan teollisuuden digitalisointi – täysi hyöty digitaalisista sisämarkkinoista. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Final (COM(2016) 180)
- Komission tiedonanto*: Digitaalisten sisämarkkinoiden verkkoalustat. Euroopan mahdollisuudet ja haasteet. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Final. (COM(2016) 288)
- Komission tiedonanto*: A European agenda for the collaborative economy. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Final. (COM(2016) 356)
- Kilpailu- ja kuluttajavirasto*:
- Vertaislainat pikaluottomarkkinoilla. Kuluttaja-asiamiehen uutiskirje 6/2014. Ajan-kohtaista kuluttajaoikeudesta. (Kuluttaja-asiamiehen uutiskirje 6/2014a)
 - Korkokattosäätelyn valvontakokemuksia. Kuluttaja-asiamiehen uutiskirje 6/2014. (Kuluttaja-asiamiehen uutiskirje 6/2014b)
 - Kuluttaja-asiamiehen aloite kuluttajaluottolainsäädännön muuttamiseksi sekä koh- tuuttomia sopimusehtoja koskevan säätelyn tarkistamiseksi. Aloite 23.9.2016. Dnro KKV/742/03.10/2016 (Kuluttaja-asiamiehen aloite)
- Lambert, Thomas, & Schwienbacher, Armin*: An Empirical Analysis of Crowdfunding. Saa- tavissa SSRN-julkaisuna: <http://ssrn.com/abstract=1578175> [viitattu 27.4.2016]. (Lambert & Schwienbacher 2010)
- Länsineva, Pekka*: Pikaluottojen sääntely ja perusoikeudet. Lakimies 6/2010, s. 1054–1060. (Länsineva 2010)
- Milne, Alistair & Parboteeah, Paul*: The Business Models and Economics of Peer-to-Peer Lending. European Credit research Institute. Research Report. No.17. May 2016.

- Saatavissa:
<https://www.ceps.eu/system/files/ECRI%20RR17%20P2P%20Lending.pdf> [Viitattu 14.2.2017]. (Milne & Parboteeah 2016)
- Majamaa, Karoliina, Rantala, Kati & Sarasoja, Laura*: Velkaongelmien luonne ja pika-
 vippiuudistuksen vaikutukset velkomustuomioiden valossa. Helsingin yliopisto, Kri-
 minologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 9/2016. Saatavissa:
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/159642/Katsauksia_9_Majamaa_et_a_1_2016.pdf?sequence=1 [Viitattu 15.12.2016]. (Majamaa & al. 2016)
- Mollick, Ethan*: The dynamics of crowdfunding: An exploratory study (2013). *Journal of Business Venturing* 29 (2014) 1–16. (Mollick 2013)
- Määttä, Kalle*: Pikaluottojen sääntely oikeustaloustieteellisestä näkökulmasta. *Lakimies* 3/2010, s. 265 – 279. (Määttä 2010)
- Oikeusministeriö*:
- Asunto-omaisuuteen liittyvät kuluttajaluotot. Mietintöjä ja lausuntoja 54/2015. Oi-
 keusministeriön julkaisu. (Työryhmämietintö 54/2015)
 - Arviomuistio pikaluottosääntelyn kehittämismahdollisuuksista. Lainvalmisteluosasto.
 OM 16/41/2016, 17.2.2017 (OM 16/41/2016)
- Osuji, Onyeka K. & Amajuoyi, Ugochi C.*: Online peer-to-peer lending: challenging con-
 sumer protection rationales, orthodoxies and models? *Journal of Business Law*, 2015,
 6, 484–508. (Osuji & Amajuoyi 2015)
- Päläs, Jenna*: Vertaisluoton asema kuluttajaluottona – vertaisluoton arviointia sopimus-
 tyyppikohtaisen tarkastelun näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. (Päläs 2014)
- Rantala, Kati*: Vippikierteen muotokuva. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauk-
 sia 24/2012. Saatavissa:
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152578/Verkko24_Ran%C2%ADtala_%C2%AD_2012.pdf?sequence=2 [Viitattu 10.2.2017]. (Rantala 2012)
- Rodrigues, Rodrigo & Druschel, Peter*: Peer-to-Peer Systems. *Communication of the ACM*. October 2010, Vol. 53, No. 10 (Rodrigues & Druschel 2010)
- Rudanko, Matti*: Kohti kuluttajaprosessioikeutta – kuluttajaluottojen korot ja tuomioistui-
 men tutkimisvalta. *Lakimies* 6/2016, s. 879–906. (Rudanko 2016)
- Saarnilehto, Ari*: Uudet ilmiöt – uudet säännökset? Teoksessa Juhlajulkaisu Leena Kartio
 1938 – 30/8 – 2008 (toim. Vihervuori, Pekka et al.). Suomalainen Lakimiesyhdistys.
 Helsinki 2008. (Saarnilehto 2008)
- Sanastokeskus TSK ry*: Sosiaalisen median sanasto, s. 6. Verkkojulkaisu. Helsinki 2010.
 Saantitapa: http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Sosiaalisen_medan_sanasto.pdf. [Viitattu:
 23.4.2016] Sanastokeskus TSK ry kuitenkin toteaa, ettei käsitteen suomenkielinen
 vastine ole vakiintunut. (Sanastokeskus TSK 2010)
- Schor, Juliet*: Debating the Sharing Economy. A Great Transition Initiative Essay. Great
 Transition Initiative. October 2014. Saantitapa:
http://www.greattransition.org/images/GTI_publications/Schor_Debating_the_Sharing_Economy.pdf [viitattu 16.12.2016]. (Schor 2014)
- Suomen Asiakastieto Oy*:
- Maksuhäiriötilastot 1–3/2015. Saatavissa:
http://www.asiakastieto.fi/documents/46608/48898/Maksuhairi%C3%B6tilastot_01

- _03_2015_YjaH.pdf/176362ca-f641-4ba3-a9a6-cb0395e1b4bd [viitattu 5.12.2016]. (Suomen Asiakastieto maksuhäiriötilasto 1 - 3/2015)
- Maksuhäiriötilastot 2016.
Saatavissa: <http://www.mynewsdesk.com/fi/asiakastieto/documents/suomen-asiakastieto-oy-maksuhaeiriioetilastot-2016-63266> [Viitattu 11.3.2017]. (Suomen Asiakastieto maksuhäiriötilasto 2016)
- Kiiski Kataja, Elina: Megatrendit 2016. Tulevaisuus tapahtuu nyt. Sitra 2016. Verkojulkaisu. Saatavissa: <http://www.sitra.fi/julkaisu/2016/megatrendit-2016>. [Viitattu 19.7.2016] (Sitran megatrendi-lista 2016)
- Talousvaliokunta*: Valiokunnan mietintö TaVM 17/2016 vp – HE 77/2016 vp. (TaVM 17/2016 vp)
- Työ- ja elinkeinoministeriö*: Jakamistalous Suomessa 2016. Nykytila ja kasvunäkymät. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. TEM raportteja 9/2017. Verkojulkaisu. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79253/TEMrap_9_2017_verkojulkaisu.pdf?sequence=1[Viitattu 14.2.2017]. (TEM 2017)
- Verstein, Andrew*: The Misregulation of Person-to-Person Lending. UC Davis Law Review, Vol. 45, No. 2, 2011. Saatavissa SSRN-julkaisuna: <http://www.ssrn.com>. (Verstein 2011)
- Viestintävirasto: Viestintäviraston toimialakatsaus 4/2015. Saantitapa: https://www.viestintavirasto.fi/attachments/Viestintaviraston_toimintaymparistokatsaus_2015.pdf [viitattu: 12.9.2016]. (Viestintäviraston toimialakatsaus 4/2015)
- Wuolijoki, Sakari & Hemmo, Mika*: Pankkioikeus. Talentum Media Oy. Helsinki 2013. Balto Print. Liettua 2013. (Wuolijoki & Hemmo 2013)
- Ämmälä, Tuula*: Suomen kuluttajaoikeus. Talentum Media Oy. Helsinki 2006. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2006. (Ämmälä 2006)